

S Z L A K
KOPERNIKOWSKI

**NA SZLAKU KOPERNIKOWSKIM
Z RODZINĄ**

Wydawca:

Kujawsko-Pomorskie Centrum Dziedzictwa w Toruniu
ul. Czerwona Droga 8, 87-100 Toruń

Opracowanie i redakcja:

Euro Pilot Sp. z o.o.
ul. Konarskiego 3, 01-355 Warszawa
www.europilot.com.pl

Teksty:

Dominika Borówka, Magdalena Budkiewicz-Suchacka, Jolanta Sieradzka-Kasprzak

Konsultacja merytoryczna: dr Patryk Banasiak, dr Mieczysław Żochowski

Korekta: Ewelina Biernaś

Skład: Ewa Chmielewska

Rysunki: Weronika Ściślak

Zdjęcia: Urząd Miejski w Lubawie (s.20), Robert Szaj (s. 21),
Kurza Góra Ski & Bike Park w Kurzętniku (s. 23), Urząd Miasta Włocławek (s. 30),
Sławomir Sawina (s. 37), Elżbieta Pawelec (s. 38), Informacja Turystyczna w Grudziądzu (s. 39)
Archiwum Euro Pilot Sp. z o.o., Adobe Stock

ISBN 978-83-8218-277-4

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana bez pisemnej zgody Wydawcy.

N A S Z L A K U
KOPERNIKOWSKIM
Z R O D Z I N Ą

Spis treści

Z Kopernikiem przez Warmię i Mazury 5

Elbląg	6
Tolkmicko	8
Frombork	9
Braniewo	11
Pieniężno	12
Orneta	13
Lidzbark Warmiński	14
Dobre Miasto	15
Dywity	16
Olsztyn	17
Olsztynek	19
Lubawa	20
Truszczyń	21
Nowe Miasto Lubawskie	22
Kurzętnik	23

Z Kopernikiem przez Kujawy i Pomorze 25

Brodnica	26
Golub-Dobrzyń	27
Wąbrzeźno	28
Kowalewo Pomorskie	29
Włocławek	30
Nieszawa	31
Toruń	32
Piwnice	34
Chełmża	35
Nawra	36
Unisław	37
Chełmno	38
Grudziądz	39

Z Kopernikiem przez pomorskie 41

Kwidzyn	42
Sztum	43
Pelplin	44
Starogard Gdański	45
Malbork	46
Gdańsk	47
Nowy Dwór Gdański	49

Wesołe strony przewodnika 50

Przewodnik, który trzymacie Państwo w rękach, prowadzi po **Szlaku Kopernikowskim**, czyli drogowym szlaku turystycznym, który powstał z myślą o upamiętnieniu postaci Mikołaja Kopernika (1473–1543). Szlak wiedzie przez lokalizacje związane bezpośrednio z wybitnym astronomem, a także przez miejscowości, które na przełomie XV i XVI wieku miały ważne znaczenie dla kształtowania kultury, świadomości i życia gospodarczego epoki. Na szlaku znajdują się również destynacje, które obecnie czerpią z dziedzictwa naukowego Mikołaja Kopernika i są siedzibami ośrodków naukowych bądź obserwatoriów astronomicznych. Podróż choćby odcinkiem liczącego 590 km szlaku to wyjątkowa okazja do przybliżenia współczesnym pokoleniom sylwetki jednego z największych naukowców w historii świata. Wycieczka śladami Kopernika uzmysławia, kim był. A był człowiekiem wybitnym i wszechstronnym, dokonującym odkryć i postępu w każdej dziedzinie, którą się parał. Był także odważny i bezkompromisowy w swoich badaniach. Przypomnijmy, że ledwie 16 lat po śmierci astronoma „De revolutionibus orbium coelestium” trafiło na indeks ksiąg zakazanych, pojawiając się w nim regularnie aż do roku... 1819 włącznie!

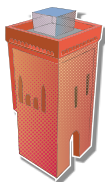
Przewodnik przybliży wyjątkowe miejscowości o bogatej historii i unikalnych zabytkach. Jednak, z myślą o młodym pokoleniu, podpowiada też szeroki wachlarz atrakcji dla dzieci. Atrakcji emocjonujących, angażujących, sprawiających po prostu radość małym turystom. Publikacja podpowiada, jak sprytnie i satysfakcjonująco połączyć zwiedzanie miejsc ważnych z tymi o mniejszej nośności kulturalno-historycznej, a np. o większym potencjale rozrywkowym. Na kartach prowadzącego przez trzy województwa (kujawsko-pomorskie, pomorskie oraz warmińsko-mazurskie) przewodnika znalazło się też dużo kolorowych miniatur atrakcji turystycznych oraz wierszowanych poleceń lub zagadek. Całość książki domyka rozdział z aktywnościami w podróży (rebusy, kolorowanki, wykreślanki itp.). Bo w końcu najlepiej uczyć przez zabawę, po łacinie to „ludus in litteris”. Mikołaj Kopernik z pewnością przychyliłby się do tej maksymy!

Kościół świętego Jakuba
Apostoła w Tolkmicku

Pomnik Mikołaja
Kopernika we Fromborku

Wieża Bramna zamku
Biskupiego w Braniewie

Zamek Biskupi
w Lidzbarku Warmińskim

Ratusz w Pieniężno

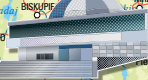
Kamienice barokowe
z podcieniami w Ornecie

Kościół ss. Szymona
i Judy Tadeusza
Apostołów w Dywitych

Bazylika kolegiacka
w Dobrym Mieście

Olsztyńskie Planetarium
i Obserwatorium Astronomiczne

Żegluga Ostródzko-Elbląska

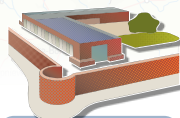
Zamek Krzyżacki
w Olsztynie

Obserwatorium
Astronomiczne
w Kurzętniku

Kościół św. Tomasza
Apostoła w Nowym
Miście Lubawskim

Zamek Biskupów
Chelmińskich w Lubawie

Obserwatorium Astronomiczne
w Trzuczynach

Z KOPERNIKIEM PRZEZ WARMIĘ I MAZURY

W województwie warmińsko-mazurskim Szlak Kopernikowski liczy około 300 km. Posiada charakterystyczny, łukowy przebieg – od Elbląga, pierwszego przystanku w zasięgu Warmii, przez Braniewo, w najbardziej wysuniętym na północ punkcie, przez Lidzbark Warmiński na wschodzie, po Kurzętnik – tuż przed granicą z kujawsko-pomorskim. Mnogość miejsc w województwie ujętych na szlaku wynika niewątpliwie z faktu, że Kopernik spędził na Warmii ponad 40 lat życia. Prowadził tu badania, obserwacje, realizował projekty – zostawiając istotny ślad na ludziach, miastach i kulturze swojej epoki. Mieszkał przez wiele lat w zamku w Lidzbarku Warmińskim. Jako administrator dóbr kapituły pracował także przez około 5 lat w Olsztynie. Na Warmii stworzył również swe najważniejsze dzieła – słynne i przełomowe „De revolutionibus”, a także teorię pieniądza. Na samochodowej trasie zwiedzania nie brak miejsc, które pamiętają samego astronoma, a także w nowoczesny sposób opowiadają o nim i jego odkryciach.

nauka

obserwatoria
i planetaria

przyroda

pojezierza
i puszcze

dziedzictwo

bogactwo
kulturowe

dobry pomysł z dziećmi

1

Rejs statkiem po... trawie

Jedyna taka atrakcja w Polsce.

Rejs po pochylniach i śluzach Kanału Elbląskiego to niezwykła frajda dla małych i dużych. Daje możliwość zobaczenia z bliska cudu techniki, jakim jest kanał, a dodatkowo okraszona jest pięknymi warmińsko-mazurskimi pejzażami. Z Elbląga możecie wyruszyć w podróż do Buczyńca. Rejsy odbywają się codziennie, od kwietnia do września (zegluga.com.pl).

2

Nie tylko na spacer

Zaprasza miejski park leśny Bażantarnia. Obfituje we wzniesienia, doliny, strumyki i potoki, które nadają mu niezwykłego charakteru. Ogromne wrażenie robią 40-metrowe strome zbocza w dolinie Srebrnego Potoku. Wyznaczone szlaki i ścieżki zachęcają do długich wędrówek.

W Bażantarni organizowane są również liczne wydarzenia kulturalne i edukacyjne dla rodzin.

3

Teatr

im. Aleksandra Sewruka

W jego repertuarze często goszczą sztuki dla najmłodszych widzów.

A w ramach odbywającej się co roku Elbląskiej Wiosny Teatralnej na jego deskach występują znani i lubiani aktorzy z całej Polski (teatr.elblag.pl).

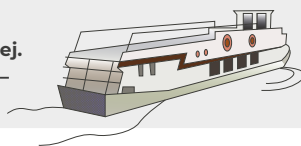
Elbląg

Wielki astronom był w Elblągu wielokrotnie, przede wszystkim podczas zjazdów stanów pruskich, gdzie towarzyszył swojemu wujowi – biskupowi Łukaszowi Watzenrode (m.in. w 1504, 1506 i 1507 r.). Również w latach późniejszych pojawiał się w mieście, a udokumentowane wizyty miały miejsce w 1529, 1530, 1531 i 1541 r.

Historia

Elbląg to najstarsze miasto w województwie warmińsko-mazurskim. To właśnie tutaj, w 1237 r., Krzyżacy założyli zamek obronny, wokół którego rozwinęła się osada handlowa. Już w XIV w. miasto było ważnym ośrodkiem portowym i należało do związku miast hanzeatyckich. Kolejny wiek obfitował w ważne dla Elbląga wydarzenia. W 1440 r. było to powstanie Związku Pruskiego, którego jednym z założycieli było miasto Elbląg. Równie istotna była zakończona w 1466 r. podpisaniem drugiego pokoju toruńskiego tzw. wojna trzynastoletnia, w której Elbląg brał czynny udział zbrojny i finansowy po stronie polskiej. To właśnie wówczas miasto weszło w skład państwa polskiego, a nadane mu przywileje, potwierdzane i rozszerzane przez kolejnych królów polskich, gwarantowały mu wyjątkowe stanowisko w Prusach. Aż do czasu I rozbioru Polski w 1772 r. Elbląg, obok Gdańska i Torunia, odgrywał niezwykle ważną rolę w życiu Prus Królewskich. Był także niezmiennie ważnym portem morskim. Po I rozbiorze miasto włączono do państwa pruskiego. Wiek XIX przyniósł ożywienie gospodarcze, w dużej mierze związane z nowym szlakiem kolejowym. W 1862 r. oficjalnie uruchomiono szlak żeglowny Kanału Elbląskiego, mającego być drogą transportową z Prus Wschodnich na Bałtyk. Powstawały liczne zakłady i fabryki. Szczególne znaczenie dla miasta miała założona przez Ferdynanda Schichaua stocznia, w której budowano torpedowce, łodzie podwodne i lokomotywy. W 1895 r. Elbląg stał się jednym z najnowocześniejszych miast Europy, jego ulicami bowiem ruszyły tramwaje elektryczne. W granice Polski miasto wróciło w 1945 r.

W rejs ruszaj z ulicy Wodnej,
Przystani na starym mieście modnej.
System pochylni – cudów techniki –
wykorzystuje prawa fizyki.

O jakim zabytku techniki
mowa. Jakże miejsca łączy?

Atrakcje

Katedra św. Mikołaja (ul. Mostowa 18, katedra.elblag.pl) to trójnawowa, halowa świątynia gotycka. W jej surowym wnętrzu można podziwiać m.in. chrzcielnicę z 1387 r. oraz niezwykle cenne późnogotyckie ołtarze ufundowane przez cechy elbląskich rzemieślników: flisaków wiślanych, słodowników, czeladników szewskich, pochodzące z innych kościołów Elbląga. Z katedralnej wieży rozpościera się piękna panorama miasta (wejście na taras widokowy płatne, zajmuje ok. 20 min.).

Centrum Sztuki Galeria EL (ul. Kuśnierska 6, galeria-el.pl) – unikalna w swoim charakterze galeria sztuki w średniowiecznych murach dawnego kościoła poddominikańskiego. To miejsce, w którym gotyk spotyka się ze sztuką współczesną. Znana jest przede wszystkim ze zbiorów sztuki geometrycznej MMA z Hünfeld. Gratka dla miłośników sztuki i architektury.

Muzeum Archeologiczno-Historyczne (ul. bulwar Zygmunta Augusta 11, muzeum.elblag.pl) w nowoczesny sposób prezentuje eksponaty z dwóch stanowisk archeologicznych: starego miasta w Elblągu i dawnej osady handlowej Truso. Atrakcją samą w sobie jest jego siedziba. Muzeum mieści się w budowach pozostałych po zespole XIII-wiecznego kompleksu zamku krzyżackiego.

Kanał Elbląski to powstały w XIX w. światowej sławy zabytek sztuki hydrotechnicznej. Łączy kilka zachodniomazurskich jezior z Zalewem Wiślany. Jego największą atrakcją są pochylnie napędzane energią przepływającej między poziomami wody, która porusza koło wodne połączone z mechanizmem napędzającym wózki transportowe, jadące po szynach łączących odcinki kanału.

dobry pomysł z dziećmi

4

Jak młyny, to „Nowa Holandia”

Rodziny park rozrywki, idealny na wiosenne i letnie harce na świeżym powietrzu. To właśnie tu znajduje się największa na świecie pneumatyczna zjeżdżalnia. Na dzieci czekają też: plac zabaw, park linowy, minizoo i ścieżka edukacyjna oraz wiele, wiele innych atrakcji (rpr.nowaholandia.pl).

5

Aktywnie latem i zimą

Na przeróżne aktywności zapraszają nowoczesne obiekty elbląskiego MOSIR-u, m.in. Centrum Rekreacji Wodnej „Dolinka”, kryte lodowisko, które wiosną i latem zmienia się w rolnikowisko, przystań kajakowa nad rzeką Elbląg, skatepark i pumptracki (mosir.elblag.eu).

6

Abstrakcyjnie na spacerze

W całym mieście znajduje się kilkadziesiąt dzieł sztuki w przestrzeni publicznej. To pamiątki po odbywającym się od 1965 do 1973 r. Biennale Form Przestrzennych. Warto rozejrzeć się za tymi wyjątkowymi artefaktami!

**Przy bramie Targowej piekarzyk stoi,
Łopatę trzyma i uśmiech stroi.
Legenda mówi o jego męstwie
Oraz Krzyżaków zakonu kłesce.**

Dowiedz się, jak mały piekarzyk uratował Elbląg przed Krzyżakami.

dobry pomysł z dziećmi

1

Rowerem po Green Velo

Przez malownicze lasy Wysoczyzny Elbląskiej i wzgórz prowadzi nas jeden z najdłuższych szlaków rowerowych w Polsce – Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo. Idealny na rodzinne wyprawy. Doskonale na krótką rekreacyjną przejażdżkę będzie pętla „Święty Kamień” (14,8 km, znaki niebieskie) (greenvelo.pl).

2

Wycieczka wodnym tramwajem

Z największego nad Zalewem Wiślanym portu w Tolmicku można się wybrać w rejs statkiem do Krynicy Morskiej lub Fromborka. Na trasie Tolmicko–Krynica Morska dostępne są specjalne pakiety wycieczkowe Green Velo (dla rowerzystów).

3

Nadzalewowa Kolej Dreznynowa Tolmicko–Frombork

2-godzinna wycieczka dreznynami rowerowymi malowniczą linią kolejową nr 254 wzdłuż Zalewu Wiślanego. Z Tolmickia możecie się wybrać do Świętego Kamienia i z powrotem (8,6 km) oraz do m. Kadyny i z powrotem (6,8 km). Dreznyny mogą przewozić 4 osoby dorosłe lub 2 osoby dorosłe i 3 dzieci. Istnieje opcja zamontowania siodełka rowerowego dla dziecka lub przyczepki na rowery. (nadzalewowa.pl).

Tolmicko

W 1508 r. odbyło się tutaj spotkanie przedstawicieli Gdańska, Elbląga i Torunia, zwołane przez biskupa Watzenrodego. Mikołaj Kopernik, jako osobisty sekretarz swojego wuja, z pewnością wziął w nim udział.

Historia

Tolmicko to jedno z najstarszych miast w regionie. Prawa miejskie nadano mu pod koniec XIII w. Podobnie jak pobliski Elbląg, w 1440 r. przystąpiło do Związku Pruskiego, a w granicach Polski znalazło się po zakończeniu wojny trzynastoletniej. W XVII, XVIII i XIX w. miasto nękały pożary i epidemie. II połowa XIX w. upłynęła pod znakiem dynamicznego rozwoju – powstał tu wtedy największy śródlądowy port w ówczesnej Europie. Dzisiaj Tolmicko to urokliwe miasteczko. Otoczone wodami Zalewu Wiślanego oraz bujnymi i dzikimi lasami Wysoczyzny Elbląskiej, z ciekawymi zabytkami – przyciąga do siebie turystów.

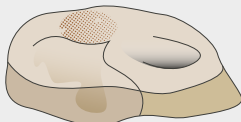
Atrakcje

Kościół św. Jakuba Apostoła (ul. Kościelna 2, salezianie-tolmicko.pl) to jeden z dwóch (obok otaczających niegdyś osadę murów obronnych) średniowiecznych zabytków w miasteczku. Pochodząca z XIV w. gotycka świątynia zachwyca swoją architekturą, niecodziennymi dziełami sztuki sakralnej oraz pięknymi witrażami.

Kaplica św. Rocha (ul. Portowa 62 A) to niewielka kaplica cmentarna. Pięknie odrestaurowana stanowi nie tylko ciekawy przykład architektury barokowej. Atrakcyjne jest zwłaszcza jej położenie na wzniesieniu, z którego roztacza się malowniczy widok na miasto i Zalew Wiślan.

Ratusz miejski (pl. Wolności 3) – zbudowany w stylu neogotyckim w XIX w. Warto go odwiedzić z 3 powodów. Znajduje się tutaj **punkt informacji turystycznej** oraz **Muzeum Regionalne** z wystawą stałą pt. „Śladami przeszłości”, a z ratuszowej wieży z **tarasem widokowym** można podziwiać piękną panoramę Zalewu Wiślanego.

Nieopodal Tolmickia jest Zalew Wiślan, a w nim Święty Kamień legendą owiany. Przyrodnicy powiedzą – głaz narzutowy, i Wysoczyzny Elbląskiej Park Krajobrazowy.

Skąd się biorą głazy narzutowe?

Frombork

W 1501 r. Mikołaj Kopernik we Fromborku przyjął godność kanonika warmińskiego. To była jego pierwsza wizyta w mieście, które od 1510 r. stało się jego domem. O fakcie tym przypomina m.in. wieża Kopernika, czyli baszta na Wzgórzu Katedralnym, która niegdyś do niego należała. Podobnie jak znajdująca się poza murami kompleksu kanonia. W jej ogrodzie Kopernik urządził stanowisko do prowadzenia obserwacji nieba (tzw. pavementum), którego śladów nie udało się do tej pory odnaleźć. Kopernik mieszkał we Fromborku aż do swojej śmierci w 1543 r. To tutaj napisał swoje dzieło „De revolutionibus”. Został pochowany w katedrze. Po odnalezieniu i zidentyfikowaniu doczesnych szczątków astronoma powrotnie pochowano je tutaj w 2010 r.

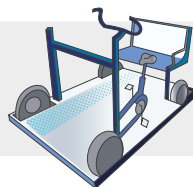
Historia

Początki Fromborka datowane są na koniec XIII w. To wtedy biskup warmiński Henryk Fleming postanowił przenieść kapitułę warmińską i wybudować tu katedrę. Swoją nazwę osada przyjęła od patronki kościoła – Najświętszej Maryi Panny. Osadnicy niemieccy nazywali ją Frauenburg. Powstały wówczas kompleks składał się z dwóch niezależnych tworów – Wzgórza Katedralnego i miasta nad Zalewem Wiślanym. Administracyjnie zostały one scalone dopiero w 1926 r.

Frombork początkowo stanowił własność biskupów warmińskich, od 1320 r. należał do kapituły. Zwany był wówczas Civitas Warmiensis (miasto warmińskie), był bowiem stolicą Warmii. Prawa miejskie otrzymał w 1310 r.

Gospodarka miasta związana była od zawsze z rybołówstwem i rolnictwem, a z biegiem lat zaczęli tu też działać rzemieślnicy. XVII w. upłynął pod znakiem najazdów szwedzkich. Od II połowy XIX w. datuje się zaś rozwój miasta jako ośrodka turystyczno-wypoczynkowego. Dużą rolę miało tutaj uruchomienie w 1899 r. kolei nadzalewowej. Ogromne straty, również w zabytkowej substancji Fromborka, spowodowała II wojna światowa, po której miasto powróciło w granice Polski.

Po torach zgrabnie i szybko się toczy.
Co to za pojazd widzą me oczy?
Nie ma tu żadnej lokomotywy,
Pasażer wprawia go w ruch szczęśliwy.

dobry pomysł z dziećmi

1

Planetarium

Tutaj podczas seansów astronomicznych dowiesz się wszystkiego o teorii heliocentrycznej Mikołaja Kopernika oraz różnych zjawiskach astronomicznych. A na kopule o średnicy 8 m zobaczysz niezwykle obrazy nieba (muzeumkopernika.pl/planetarium).

2

Park Astronomiczny na Górze Żurawiej

1,5 km od Fromborka, miejsce nie tylko dla miłośników astronomii.

Możecie się tu zapoznać z metodami obserwacji ciał niebieskich od XVI w. po dzień dzisiejszy, a także zobaczyć rekonstrukcje przyrządów, jakimi posługiwał się Mikołaj Kopernik.

Jest tutaj kilka pawilonów obserwacyjnych. Wielką atrakcją są nocne pokazy nieba (muzeumkopernika.pl/park-astronomiczny).

3

Z historii nadzalewowej kolejki

Z Fromborka, podobnie jak z Tolknicka, możecie pojechać w niezwyklej podróz drezynami rowerowymi. Trasa Frombork–Święty Kamień–Frombork ma 14,6 km długości i jest idealna na aktywny wypoczynek (nadzalewowa.pl).

dobry pomysł z dziećmi

4

Nad Zalewem Wiślanym

Pięknie zagospodarowana plaża z pełną infrastrukturą i oświetloną promenadą zwieńczoną 300-metrowym mołą zachęcającą do rodzinnego i aktywnego wypoczynku. W nowoczesnie zaaranżowanej przestrzeni znalazła się też strefa rekreacyjna z miejscem do kinezyterapii oraz ćwiczeń street workout. Z fromborskiego portu można zaś popłynąć w rejs tramwajem wodnym lub statkiem do Krynicy Morskiej. Na trasie Frombork–Piaski dostępne są specjalne pakiety wycieczkowe Green Velo (dla rowerzystów).

5

Narusa – Leśna Przysiań

Kryje się w stuletnim lesie nad Zalewem Wiślanym, na terenie uzdrowiska we Fromborku. Jest tu wszystko, o czym można marzyć, wypoczywając z rodziną: plaża, przysiań, baseny zewnętrzne, place zabaw, park linowy, wypożyczalnia sprzętu wodnego, rowerów i crossów elektrycznych.

W okresie letnim dużą popularnością cieszą się przejazdy meleksem do centrum Fromborka. Wielką atrakcją są też teleskopy i noktowizory, które umożliwiają podziwianie nocnego nieba i podglądanie leśnych zwierząt. (narusa.pl).

Atrakcje

Perłą grodu Kopernika jest **Wzgórze Katedralne**. To jedyna na świecie (!) dobrze zachowana średniowieczna warownia katedralna. Nad kompleksem góruje gotycka **archikatedra Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Andrzeja Apostoła**, wybudowana w latach 1329–1388. Trójnawowa, halowa budowla o blisko 100 m długości i ponad 16 m wysokości jest największą świątynią na Warmii.

W skład kompleksu katedralnego wchodzi również: dawny **pałac biskupi** (zwany też pałacem Ferbera) z ok. 1350 r. (obecnie mieści głównie sale wystawowe **Muzeum Mikołaja Kopernika**), budynki kustodii, kurii i wikariatu, wieża Kopernika i najwyższa budowla wzgórza – dzwonnica zwana **wieżą Radziejowską** z przełomu XVI/XVII w. (**taras widokowy, planetarium** w przyziemiu).

Obecnie w kompleksie Wzgórza Katedralnego działają **Muzeum Mikołaja Kopernika** (muzeumkopernika.pl), przybliżające postać i dzieło astronoma oraz jego czasy, a także **Muzeum Pomnika Historii Frombork Zespół Katedralny** (muzeum.frombork.pl), które m.in. udostępnia turystom archikatedrę.

Rynek miejski – niezwykle, gdyż wyglądem nawiązuje do Układu Słonecznego. W jego centralnym punkcie stoi fontanna, a w nawierzchni rynku symbolicznie zaznaczono orbity. Ustawiono na nich 8 ławek, które odpowiadają 8 planetom. Na trzeciej z nich, czyli na planecie Ziemia, siedzi odlany z brązu Mikołaj Kopernik, patrzący w kierunku Wzgórza Katedralnego.

Pomnik Mikołaja Kopernika znajduje się też u stóp Wzgórza Katedralnego. Stojąca na 3-metrowym granitowym cokole figura z brązu ma 6 m wysokości.

Wieża wodna – wybudowana w 1571 r., stanowi unikatowy w skali europejskiej pomnik średniowiecznej inżynierii hydrotechnicznej.

**Szwedzi przed laty Frombork napadli,
Z katedry złoto i srebro ukradli.
Rozbili ołtarze i wypili wiarę,
Za co na morzu ponieśli karę.**

Co stało się wedle legendy ze statkiem, który wioził zrabowane przez Szwedów w 1626 r. kosztowności?

Braniewo

W 1520 r. w Braniewie Kopernik, jako poseł biskupa warmińskiego Fabiana Łuzjańskiego, prowadził negocjacje z wielkim mistrzem zakonu krzyżackiego. Gościł tu także w sierpniu 1538 r. w trakcie objazdu władcy z nowo wybranym biskupem Janem Dantyskiem, a także w czerwcu 1541 r. na naradzie z tymże biskupem.

Historia

Braniewo to jedno z najstarszych miast w Polsce. Po raz pierwszy prawa miejskie otrzymało w 1254 r. (jako Braunsberg), a ponownie – po zniszczeniach podczas powstania Prusów i odbudowie – w 1284 r. Było pierwszą stolicą Warmii, a do 1340 r. – rezydencją biskupów warmińskich i krótko kapituły. W XIV w. przyłączyło się do związku miast hanzeatyckich. Czynniki naturalne i polityczne spowodowały jego upadek jako ważnego portu pod koniec XVIII w. Liczne wojny, pożary i epidemie pogłębiały regres gospodarczy i społeczny, który przypieczętowało oddalenie od ważnych szlaków komunikacyjnych. Zniszczone podczas II wojny światowej również w XX w. przeżywało długi okres stagnacji.

Atrakcje

Wieża bramna dawnego zamku biskupiego (ul. Zamkowa) – jedyna pozostałość po dawnej rezydencji, która powstała w I połowie XIV w. Odrestaurowana od 2020 r. pełni funkcje turystyczne – można ją zwiedzać i wejść na taras widokowy.

Bazylika mniejsza św. Katarzyny Aleksandryjskiej (ul. Katedralna) – gotycki kościół, pierwotnie wzniesiony w XIV/XV w. Niemal doszczętnie zniszczony pod koniec II wojny światowej, po odbudowie zachwyca swoim monumentalnym charakterem.

Muzeum Ziemi Braniewskiej (ul. Gdańska 10) – społeczne muzeum, z mnóstwem niezwykłych eksponatów i przewodnikami-pasjonatami. Znajduje się w historycznej **wieży Kleszej** – najważniejszej pamiętce po średniowiecznych fortyfikacjach.

Forma muzyczna od wieków uznana,
na orkiestrę, solistów i chór napisana.
Oratorium dla pierwszej Warmii stolicy
i Kopernika wygrywają muzycy.

Czy słyszeście kiedyś
Oratorium Braniewskie?

dobry pomysł z dziećmi

1

Zdrowe Braniewo

Nowoczesny kompleks rekreacyjno-rehabilitacyjny z basenem sportowym, rekreacyjnym, aquatrackiem i strefą relaksu to gwarancja dobrze spędzonego czasu dla całej rodziny (mos.braniewo.pl).

2

Wypoczynek nad Pasłęką

Urokliwa rzeka, nad którą leży Braniewo, tworzy doskonałe warunki do spokojnego wypoczynku. Jej brzegi to świetne miejsca na pikniki i odpoczynek.

3

Klimatyczny spacer

A może warto wybrać się na rodzinny spacer z klimatem? Braniewo to niewielkie miasteczko, a jego zabytki znajdują się blisko siebie. Taka wędrownia z 750-letnią historią w tle to dobry pomysł na wspólne poznanie jednej z najstarszych miejscowości w Polsce. Warto zajrzeć do punktu informacji turystycznej przy ul. Katedralnej 7 – zaopatrzyć się tutaj w materiały promocyjne i mapy, które ułatwią Wam zaplanowanie spaceru.

dobry pomysł z dziećmi

1

Most kolejowy nad Walszą

Prawdopodobnie najwyższy czynny (od 1884 r.) most kolejowy w Polsce.

Jego dwa filary wznoszą się na wysokość 28 m (!).
Naprawdę robi wrażenie.

2

Rezerwat przyrody „Dolina Rzeki Walszy”

Ściany wąwozu o wysokości przekraczającej 50 m, porośnięte lasem, pocięte bocznymi jarami, którymi spływają strumyki wody, a pośród nich nowoczesna ścieżka dydaktyczna z ciągami pieszymi, kładkami, odbudowanym historycznym mostem na rzece i wieżą widokową. Atrakcją na trasie jest kaplica przy „cudownym źródle” wybudowana w 1826 r. Według legendy wypływająca tu woda ma właściwości lecznicze.

3

Maski i dzidy

Niezwykle bogata i zaskakująca kolekcja ponad 8000 obiektów etnograficznych oraz 700 eksponatów przyrodniczych. Narzędzia, instrumenty muzyczne, broń, maski używane do rytualnych tańców z różnych zakątków świata, w tym z Papui Nowej Gwinei, Indonezji, Indii i Chin. Ekscytyujące artefakty i ciekawa perspektywa, która pobudza do myślenia. A to wszystko w Muzeum Misyjno-Etnograficznym Księża Werbistów w Pieniężno.

Pieniężno

Dziś są tylko ruiny, ale w czasach Mikołaja Kopernika stał tutaj zamek kapituły warmińskiej. To właśnie w nim, w latach 1517–1519 kilkakrotnie gościł wielki astronom, w szczególności dokonując lokacji osadników w okolicznych wsiach (Kumajny, Lubianka, Łajsy, Łoźnik, Miłkowo, Osetnik, Pełty, Radziejewo, Wopy).

Historia

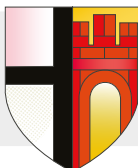
Kolejne warmińskie miasteczko o wielowiekowej historii. Jak wskazuje odkryte tu cmentarzysko, Pieniężno należy do prastarych osad. Krzyżacy zdobyli je w XIII w. Miasto zbudowano na początku XIV w., na wysokim brzegu w zakolu rzeki Walszy. Jego szybki rozwój sprawił, że stało się ważnym ośrodkiem administracyjnym Warmii. W kolejnych wiekach czasy rozkwitu przeplatały się z okresami wojen, pożarów i stagnacji. Pod koniec XIX w. Pieniężno otrzymało pierwszą linię kolejową, na początku XX w. zbudowano dworzec i pocztę, inwestowano w infrastrukturę techniczną (gaz, wodociąg), rozwijał się handel. Dobrą passę przerwał wybuch II wojny światowej.

Atrakcje

Stare Miasto, w dużej mierze zrekonstruowane, doskonale oddaje klimat dawnych czasów. Pierwszy **ratusz** stanął tutaj w II połowie XIV w. W tym obecnym w kopule złożone są dokumenty historyczne, zdjęcia radnych i zarządu oraz notatka o historii odbudowy ratusza. W obrębie Starówki zlokalizowany jest też **zamek**. Zbudowany jako siedziba Kapituły Warmińskiej w XIV w., był wielokrotnie rozbudowywany i niszczone. Dzisiaj pozostały po nim jedynie dwa skrzydła, ustawione do siebie pod kątem prostym.

Wieża ciśnień (ul. Parkowa 6) to gratka dla miłośników zabytków industrialnych. Wysoka na 40 m, zbudowana z czerwonej cegły, nie tylko góruje nad miasteczkiem, ale po dziś dzień spełnia swoją pierwotną funkcję. A warto dodać, że oddano ją do użytku w 1905 r.

Szesnastu kanoników w kapitule zasiada,
Ważne funkcje pełni ta rada.
Biskupa wybiera, dogląda kościoła,
I władzę sprawuje na terenach dokoła.

Czy rozumiecie, czym zajmowała się kapituła warmińska?
Zobaczcie koniecznie ruiny zamku
będącego siedzibą kapituły.

Orneć

W sierpniu 1538 r. Mikołaj Kopernik był w Orneć podczas objazdu dóbr z nowo wybranym biskupem warmińskim – Janem Dantyskiem. To jedyna udokumentowana wizyta, choć z pewnością było ich o wiele więcej – Orneć leży bowiem na szlaku podróży służbowych uczonego i astronoma.

Historia

Początek miasta datuje się na 1313 r. Wtedy powstał tu rynek, wybudowano ratusz i pierwszy kościół, a także zamek biskupi. Całość ujęto w system fortyfikacji miejskich. W XIV w. przez 10 lat Orneć była siedzibą biskupów warmińskich. W XV–XVII w., tak jak na całej Warmii, również tutaj toczyły się walki o wpływy – z Krzyżakami, a potem Szwedami. W XIX w. miasto trawiły pożary, które dotkliwie zniszczyły jego zabudowę. Warto wspomnieć, iż od 1806 r. Orneć była znana z produkcji tytoniu. Pod koniec XIX w. nastąpił dynamiczny rozwój, m.in. za sprawą linii kolejowej. II wojna światowa oszczędziła miasto, które w 1945 r. wróciło w granice Polski.

Atrakcje

Ratusz (Plac Wolności 26) – jedyny gotycki ratusz na Warmii, zbudowany w II połowie XIV w. Od tamtego czasu niewiele się zmienił. W jego wieżyczce znajduje się najstarszy na Warmii dzwon pochodzący z 1384 r. Od wielu lat pełni funkcje kulturalne, to właśnie tutaj można podziwiać ekspozycje o przeróżnej tematyce, również dotyczącej historii Orneć (**Galeria Dziedzictwa Orneć**). Ratusz jest sercem rynku – uważanego za jeden z najładniejszych na całej Warmii. Otaczają go stare kamienice z podcieniami z XVII i XVIII w. Przy głównych ulicach starówki podziwiać można późnoklasycystyczne domy z I połowy XIX w.

Gotycki **kościół farny św. Jana Chrzcziciela** (ul. Kościelna 3) wzniesiony został w latach 1338–1349. Monumentalna budowla z czerwonej cegły jest jedną z najcenniejszych warmińskich świątyń. Wewnątrz znajduje się zabytkowe wyposażenie, m.in. żyrandol z 1576 r. wykonany przez Hermana Beringa z Gdańska oraz organy z 1609 r.

**Smok straszny w Orneć czynił spustoszenie,
Bezbronni mieszkańcy – to było jędrzenie!
Aż razu pewnego rycerz Jerzy odważny
Zaszedł do pieczary i potwora zmiażdżył!**

dobry pomysł z dziećmi

1

Park Miejski

Doskonałe miejsce wypoczynku i rekreacji, uwielbiane przez mieszkańców i turystów. W niedawno zrewitalizowanym parku dla dzieci przygotowano m.in. ścieżki edukacyjne i plac zabaw. Są też hotele dla zapylaczy oraz budki lęgowe dla ptaków i nietoperzy, tak więc wizyta tutaj to mała lekcja ekologii.

2

Srebrne anioły orneckiego nieba

Zabytkowe podziemia ratusza kryją niezwykłą ekspozycję pamiątek po 29. Pułku Lotnictwa Myśliwskiego – jednej z najlepszych jednostek w kraju, która przez 16 lat była związana z Orneć.

3

Nie tylko Green Velo

Punkt informacji turystycznej przy ul. Rycerskiej posiada statut Miejsca Przyjaznego Rowerzystom. Może więc być doskonałym startem, jak i przystankiem na trasie.

4

Szlakiem kolejowym

Z Orneć do Lidzbarka Warmińskiego wytyczono krajobrazową trasę rowerową. Ma długość 28 km i prawie w całości prowadzi po nasypie dawnej linii kolejowej! Kierujcie się za zielonymi znakami!

Konieczniew przyjrzyj się herbowi miasta.
Co na nim widnieję?

dobry pomysł z dziećmi

1

Termy Warmińskie

To więcej niż baseny termalne i bogata oferta spa. Idealne na jedno- lub kilkudniowy wypoczynek, z atrakcjami dla dzieci i dorosłych, aktywnych i tych poszukujących chwili wytchnienia (termywarmińskie.pl).

2

Oranżeria Kultury

Zabytkowy pawilon ogrodowy biskupów warmińskich, dziś siedziba Miejskiej Biblioteki Pedagogicznej. Organizowane są tutaj warsztaty, koncerty i wycieczki edukacyjne, m.in. „Lidzbarskim chodnikiem pod rękę z Kopernikiem” (oranzeria.lidzbarkw.pl).

3

Lidzbarskie serpentyny

Leśny park uzdrowski w malowniczej Dolinie Symsarny. Miejsce niezwykle, które idealnie łączy miasto z zielonymi terenami do odpoczynku i rekreacji (uzdrowskolidzbarkwarmiński.pl/lesny-park-uzdrowskiowy).

4

Ta ścieżka świeci!

Nowa niesamowita atrakcja Lidzbarka Warmińskiego! Świecąca na niebiesko ścieżka rowerowa została wykonana z tzw. luminoforów.

Po całodzienniej ekspozycji na słońce, po zmroku może oddawać światło przez ponad 10 godzin!

Lidzbark Warmiński

Jedno z warmińskich miast mających silne związki z Mikołajem Kopernikiem. Po raz pierwszy wielki astronom był tutaj na przełomie 1495 i 1496 r., odwiedzając swojego wuja – biskupa Łukasza Watzenrodego. W latach 1503–1510 zamieszkał na lidzbarskim zamku, pełniąc obowiązki osobistego sekretarza wuja i lekarza.

Historia

Miasto założone w 1308 r., w latach 1350–1795 administracyjna stolica Warmii. W swojej historii związane z wieloma znamienitymi postaciami, jak wspomniany Mikołaj Kopernik czy biskupi warmińscy: Jan Dantyszek i Ignacy Krasicki. Przez lata nękane wojnami, epidemiami i pożarami, zachowało swój niezwykły charakter i po dziś dzień uważane jest za perłę Warmii.

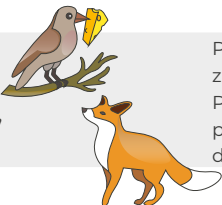
Atrakcje

Zamek – perła architektury gotyckiej (pl. Zamkowy 1, lidzbark.muzeum.olsztyn.pl). Wzniesiony w latach 1350–1355 jako warownia, przekształcony z biegiem lat w okazały dwór biskupi. Nazywany bywa Wawelem Północy z uwagi na otoczony krągankami dziedziniec. Szczególne wrażenie robi wielki refektarz i kaplica z rokokowym wyposażeniem. Obecnie w salach zamkowych mieści się **Muzeum Warmińskie** (lidzbark.muzeum.olsztyn.pl), ze stałą ekspozycją poświęconą wybitnym mieszkańcom zamku, głównie Ignacemu Krasickiemu i innym biskupom oraz Mikołajowi Kopernikowi.

Kolegiata św. Piotra i Pawła (pl. Kościelny 1) to kolejny średnio-wieczny zabytek, pochodzący z XIV w.

Ogrody biskupie z końca XV w., wśród których wznoszą się, rozbudowane przez biskupa Ignacego Krasickiego, pawilony ogrodowe oraz pałacyki. W okresie letnim pełniły funkcje rezydencji wypoczynkowych. Najslynniejsza – oranżeria Krasickiego (ul. Krasickiego 2) – to dzisiaj Oranżeria Kultury / Miejska Biblioteka Pedagogiczna.

**Próżność często prowadzi do zguby.
Pochlebstwem kruka podsześć lisek rudy.
Z bajek Krasickiego wiele płynie mądrości,
Uczyć się z nich mogą dzieci i dorośli.**

Przypomnijcie sobie którąś z bajek Ignacego Krasickiego. Popiersie tego wybitnego pisarza, poety i biskupa znajdziecie w jego dawnych ogrodach!

Dobre Miasto

Miasto leży na trasie, którą często pokonywał Mikołaj Kopernik. Udokumentowana wizyta miała miejsce w sierpniu 1538 r., kiedy to uczestniczył w objeździe diecezji z nowo wybranym biskupem warmińskim – Janem Dantyskiem.

Historia

Dzieje Dobrego Miasta sięgają 1326 r., kiedy w widłach rzeki Łyny powstał gród. Prawa miejskie nadano mu w 1329 r. Do 1810 r. było ośrodkiem dóbr biskupich oraz siedzibą kapituły kolegiackiej (erygowanej w 1347 r.). W latach 1466–1772 znajdowało się w granicach Rzeczypospolitej, a powróciło do niej w 1945 r. W XIX w. przez 30 lat Dobre Miasto było miastem powiatowym. Przeżyło wówczas okres intensywnego rozwoju. Najbardziej tragicznym czasem w jego historii był koniec II wojny światowej, kiedy zostało zniszczone w ponad 60%.

Atrakcje

Kościół Najświętszego Zbawiciela i Wszystkich Świętych (ul. Orła Białego 30, zbawiciel.warmia.pl) – gotycka halowa świątynia, która góruje nad miastem. To drugi co do wielkości kościół na Warmii, noszący zaszczytny tytuł i godność bazyliki mniejszej.

Baszta Bociania (ul. Sowińskiego) to jedyna baszta pozostała w średniowiecznych murach obronnych. Ukochały ją sobie bociany, które wiją na niej gniazda – stąd jej nazwa. W baszcie Bocianie znajduje się **muzeum i galeria**, można tu obejrzeć dawne mapy biskupstwa warmińskiego, plany miasta, fotografie zabytkowych obiektów i starych dokumentów, a w sezonie letnim organizowane są wystawy malarstwa, grafiki i tkaniny artystycznej. Zaraz obok mieści się **Skansen Miejski** (ul. Sowińskiego 5). To jedna z najciekawszych atrakcji. W odrestaurowanych kamienicach z przełomu XVII/XVIII w. odtworzono dawne zakłady rzemieślnicze: szewsko-rymarski, fryzjerski, pracownię fotograficzną, dom piekarza.

Tryptyk mariacki to skarb kolegiaty. Madonnę z dzieciątkiem zdobią złote szaty. Apostołowie wkoło trzymają symbole – insygnia męczeńskie lub w Kościele role.

dobry pomysł z dziećmi

1

Kajakiem po Łynie

Łyna w okolicach Lidzbarka jest spokojna i łagodna, płynie w otoczeniu podmokłych łąk, krętym korytem wśród morenowych wzgórz. Idealnie nadaje się na rodzinny spływ. Można go zacząć np. na przystani w Dobrym Mieście (pl. Jana Pawła II).

2

Limajno – Perła Warmii

Przejrzysta czysta woda, liczne zatoczki, półwyspy i zadrzewiona wyspa. Wymarzone warunki dla amatorów sportów wodnych i słodkiego „nic nierobienia”. Zagospodarowana plaża znajduje się 7 km od centrum Dobrego Miasta (Swobodna 13).

3

Sport i rekreacja

Ośrodek Sportu i Rekreacji to kilkanaście miejsc i obiektów, z których możecie korzystać podczas wakacji (basen, kompleks ze stadionem, ośrodek wypoczynkowy nad jeziorem, przystanie kajakowe i siłownię zewnętrzne (osir.dobremiasto.com.pl)).

4

Park i bulwar przy Małej Łynie

Klimatyczne miejsce spacerów z widokiem na odnogę głównej rzeki, przecinającej Dobre Miasto. W parku znajdują się nowoczesne drewniane leżaki, altany, siłownia plenerowa i więcej!

dobry pomysł z dziećmi

1

Rowerowo po gminie Dywity

Doskonałym pomysłem na poznanie gminy są wycieczki rowerowe. Przez jej obszar przebiegają trzy oznakowanie szlaki:

» **niebieski**, 32 km,

Dywity – Różnowo – Dąbrówka Wielka – Nowe Włóki – Gradki – Frączki – Tuławki – Gady – Jezioro Wadąg – Dągi – Dywity

» **żółty**, 20 km,

Dywity ul. Polna – Dywity działki – Redykajny – Wilimowo – Kajny – Barkweda – Brąswałd – Ługwałd – Dywity

» **czerwony**, 17 km,

Barkweda – Spręcowo – Rozgity – Sętań – Dąbrówka Wielka – Tuławki.

Po drodze zobaczycie kościoły, grodziska i cmentarze pruskie, zabytki techniki, piękne lasy i jeziora.

2

Plaża nad Jeziorem Dywickim

Piękne miejsce, zadbane, z czystą wodą. Można tu odpocząć w otoczeniu malowniczej przyrody. Najlepiej podziwiać ją z platformy widokowo-rekreacyjnej zbudowanej na zachodnim brzegu jeziora.

Dywity

Podobnie jak przez Dobrze Miasto, również przez Dywity Mikołaj Kopernik niejednokrotnie przejeżdżał podczas swoich podróży służbowych. Bywał tu podczas 2 pobytów w Olsztynie. W 10 tutejszych wsiach dokonywał lokacji nowych osadników. Oprócz samych Dywit były to: Brąswałd, Kieźliny, Ługwałd, Myki, Pistki (w pobliżu Spręcowa, obecnie nieistniejąca), Słupy, Spręcowo i Żalbki (w latach 1517–1519) oraz Redykajny (w 1521 r.).

Historia

Wieś Dywity po raz pierwszy była wzmiankowana w zachowanych dokumentach w 1354 r. Lokacja miała miejsce w 1366 r. z rąk kapituły warmińskiej, która równocześnie uposażyła kościół parafialny. Jego patronami zostali śś. Apostołowie Szymon i Juda Tadeusz. W XV i XVI w. wieś mocno ucierpiała wskutek wojen polsko-krzyżackich, a w XIX w. sporych zniszczeń dokonały wojska napoleońskie, kwaterując w dywickich gospodarstwach. Walki II wojny światowej ominęły wieś, która – tak jak cała Warmia – w 1945 r. powróciła w granice Rzeczypospolitej.

Atrakcje

Kościół świętych Apostołów Szymona i Judy Tadeusza (ul. Jana Pawła II 3) pochodzi z końca XIX w. Powstał w miejscu XIV-wiecznej, gotyckiej świątyni, którą rozebrano, pozostawiając jedynie wieżę. Neogotyckie ołtarze, figury apostołów, konfesyjonał i chór wykonały zakłady snycerskie z Królewca. Szkoła wrocławska stworzyła witraże, a szkoła śląska – obrazy drogi krzyżowej i bocznych ołtarzy. Ważnym zabytkiem jest **kapliczka z dzwonnicką** z 1888 r.

Z kolei z Mikołajem Kopernikiem związane jest **obserwatorium astronomiczne** (ul. Spółdzielcza 4) z nowoczesnym teleskopem optycznym w tutejszej szkole podstawowej. Jego obrotowa kopuła z rozsuwaną szczeliną do obserwacji nieba ma szerokość 3,8 m.

**Pieszko, na koniu albo też kajakiem,
Rowerem chętnie – oznaczonym szlakiem.
Doliną Łyny, rzeką i jeziorem,
Przepłyniemy, by być w domu przed wieczorem**

Okolice Dywit słyną z pięknej przyrody. Nieopodal znajdują się aż 3 jeziora, rzeka Łyna i Wadąg oraz kanały. Warto namówić rodziców na wycieczkę!

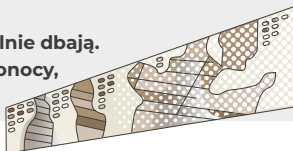
Olsztyn

Z Olsztynem Mikołaj Kopernik był związany przez kilka lat. Bywał tu jako wizytator kapituły warmińskiej w 1511 r. Zlecono mu wtedy m.in. administrowanie jej dobrami, co wymagało jego dłuższej obecności. W latach 1516–1519 oraz 1520–1521 astronom mieszkał w zamku kapitulnym, a do jego obowiązków należało m.in. zasiedlanie wyludnionych wskutek działań wojennych wsi nowymi osadnikami. Kopernik często wyjeżdżał w teren, a świadectwem jego pracy jest rękopis pt. „Lokacje łanów opuszczonych”, w którym znalazły się zapisy dotyczące wizyt w 43 warmińskich wsiach. Innym dziełem, które powstało w Olsztynie, jest rozprawa o reformie pieniądza z 1517 r., którą w 1519 r. rozwinął w traktat „Zasady bicia monety”. Zastugi dla miasta to także przygotowanie go do – jak się okazało – udanej obrony przed spodziewanym atakiem Krzyżaków w 1521 r. Aż do swojej śmierci w 1543 r. Kopernik odwiedzał Olsztyn jeszcze wielokrotnie.

Historia

Pierwsza wzmianka o Olsztynie pochodzi z 1334 r., a prawa miejskie zostały mu nadane 19 lat później. XIV w. upłynął pod znakiem wojen z zakonem krzyżackim, które wielokrotnie niszczyły młode miasto. W 1466 r. wraz z całą Warmią Olsztyn znalazł się w granicach Polski i pozostał w nich do czasu rozbiorów. Kolejne stulecie to czas prosperity – z uwagi na korzystne położenie na ruchliwym szlaku Królewiec–Warszawa kwitł handel i rzemiosło. W XVII i XVIII w. we znaki dały się wojny i wielka zaraza, która zdziesiątkowała ludność. Miasto ucierpiało także na początku XIX w. podczas wojen napoleońskich. 3 lutego 1807 r. w czasie prowadzonej kampanii w Prusach Wschodnich w Olsztynie zatrzymał się sam Napoleon. Po 1818 r. zabudowa miejska wyszła poza mury starego miasta. Druga połowa XIX w. to kolejny czas dynamicznego rozwoju. Pojawiła się kolej, na początku XX w. również tramwaje. Niestety w 1945 r. po zajęciu przez Armię Czerwoną zniszczeniu uległa prawie połowa miasta, w tym część starówki. Olsztyn powrócił do Polski i stał się stolicą województwa.

**Pozorny ruch Słońca linie te oddają,
O rachunek dni w roku wszystkie pilnie dbają.
Siedemnasta znaczy moment równonocy,
Tablicy dochowując zasady i mocy.**

dobry pomysł z dziećmi

1

Centrum Popularyzacji Nauki i Innowacji KORTOSFERA

Interaktywna ekspozycja zaaranżowana w kilku działach tematycznych związanych z rolnictwem, dietą i zdrowiem. Miejsce nowoczesne, pełne multimediiów, doskonale dla całych rodzin (kortosfera.uwm.edu.pl).

2

W stronę gwiazd – Olsztyńskie Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne

Na mapie Olsztyna nie mogło zabraknąć planetarium. Tu gwiazdziste niebo, zjawiska astronomiczne i natura odkryją przed Wami swoje tajemnice. A co powiecie na wirtualną podróż kosmiczną? To nie wszystko – nieopodal, w dawnej wieży ciśnieni, urządzono obserwatorium astronomiczne (planetarium.olsztyn.pl).

3

Nad jeziorem Ukiel

Znajdziecie tu wszystko, czego potrzeba do wypoczynku nad wodą. Jest plaża, są boiska do gier zespołowych, dla dzieci przygotowano dwa place zabaw, linarium i skatepark. Oczywiście nie brakuje oferty sportów wodnych. Nad jeziorem funkcjonują Centrum Żeglarstwa Wodnego i Lodowego oraz Olsztyńskie Centrum Kajakarstwa (osir.olsztyn.pl).

Czy widzieliście już tablicę astronomiczną wykonaną przez Mikołaja Kopernika? Jakie było znaczenie tego wynalazku?

dobry pomysł z dziećmi

4

Wodne Centrum Rekreacyjno-Sportowe „Aquasfera”

Nowoczesny kompleks wodnego wypoczynku oferujący sport, rekreację i odnowę biologiczną. Zaprasza na wodne szaleństwo w basenach, relaks w saunie i orzeźwiającej studni lodowej oraz klubie fitness.

5

Łynostrada

Trekkingowa trasa rowerowa i doskonała trasa spacerowa, prowadząca w bliskości rzeki Łyny od południowej po północną granicę miasta.

6

Wieczorny spacer szlakiem drzemiących wież

Czyli spacer olsztyńską starówką, której uroku dodają iluminacje. Zobaczycie wieże kilku kościołów (garnizonowego, ewangelickiego, bazyliki św. Jakuba i najwyższą – kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa), wieżę zamku i Nowego Ratusza. Światło pięknie podkreśla detale architektoniczne zabytkowej części miasta.

7

Zielone płuca Olsztyna

Alejki spacerowe, ścieżki rowerowe, miejsca rekreacyjne i place zabaw znajdziecie w olsztyńskich parkach. Polecamy szczególnie: park Miejski, park Podzamcze (w otoczeniu starego miasta) i park Centralny.

Atrakcje

Położenie wśród lasów i jezior oraz liczne zabytki i atrakcje czynią z Olsztyna ważny ośrodek turystyczny. W granicach miasta znajduje się aż **11 jezior** oraz jeden z największych parków w Europie – Las Miejski. Tutejsze zabytki leżą na ważnych szlakach, również rangi międzynarodowej (oprócz Szlaku Kopernikowskiego są to: **Europejski Szlak Gotyku Ceglanego, Szlak Zamków Gotyckich, Szlak Św. Jakuba**).

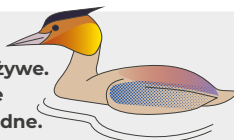
Najważniejszym zabytkiem jest XIV-wieczny **zamek** kapituły warmińskiej, w którym niegdyś mieszkał i tworzył Mikołaj Kopernik. Dzisiaj mieści się tu **Muzeum Warmii i Mazur** (ul. Zamkowa 2, muzeum.olsztyn.pl) prezentujące stałą wystawę „Mikołaj Kopernik – mieszkanie zamku olsztyńskiego”. Unikatem jest sporządzona przez niego na ścianie krużganka i częściowo zachowana tablica astronomiczna – jedyny na świecie instrument badawczy własnoręcznie wykonany przez Kopernika. W sąsiedztwie zamku znajdują się dwa **pomniki astronoma** – popiersie w parku oraz rzeźba w formie ławeczki przed wejściem.

Czasy średniowiecza pamięta także **bazylika konkatedralna św. Jakuba Apostoła** (ul. Staszica 5, katedraolsztyn.pl). To najstarszy i najbardziej okazały kościół w mieście, znany m.in. z odbywających się latem **Olsztyńskich Koncertów Organowych**.

Z kolei **Wysoka Brama** (ul. Staromiejska 1) stanowi najlepiej zachowany fragment dawnych fortyfikacji.

Będąc w Olsztynie, warto się też wybrać do **Centrum Techniki i Rozwoju Regionu „Muzeum Nowoczesności”** (ul. Knosady 3b, mok.olsztyn.pl/muzeum), które znajduje się w dawnym tartaku Raphaelsohnów w parku Centralnym. Miłośników malarstwa i sztuki sakralnej zainteresuje z pewnością **Muzeum Archidiecezji Warmińskiej** (ul. Świętej Barbary 2, muzeum.archwarmia.pl).

Jezioro Ukiel, zwane także Krzywe, W wodach i szuwarach skrywa skarby żywe. Kaczki, łyski, trzciniaki i perkozy wodne. Wśród dzikiej przyrody czują się swobodne.

Ukiel to największe jezioro w Olsztynie. Jest tu moc atrakcji, jednak trzeba pamiętać o respektowaniu praw jego dzikich mieszkańców.

Olsztyn

Nie ma dokumentów potwierdzających obecność Mikołaja Kopernika w Olsztynku. Jest jednak kilka budowli, które pamiętają czasy wielkiego astronoma.

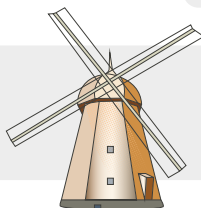
Historia

Założenie Olsztynka wiąże się z działalnością komtura ostródzkiego, Gunthera von Hohensteina. Z jego inicjatywy na niewielkim wzgórzu zbudowano zamek, obok powstała osada zamieszkała przez rzemieślników i kupców. Prawa miejskie uzyskał w 1359 r. Na mocy pokoju toruńskiego z 1466 r. Olsztynek pozostał w granicach państwa krzyżackiego. Dopiero w 1525 r. znalazł się w granicach zależnych od Polski Prus Książęcych. Czas XVI-wiecznej prosperity przerwał XVII w., naznaczony wojnami, pożarami, głodem i epidemiami. Pod koniec XIX w. Olsztynek uzyskał połączenie kolejowe z Olsztynem. Mocno zniszczony w czasie I wojny światowej ucierpiał również w czasie II wojny światowej. W latach 1939–1945 działał tu niemiecki obóz jeniecki Stalag IB Hohenstein.

Atrakcje

Najcenniejszym zabytkiem XIV-wiecznej architektury jest **zamek krzyżacki** (ul. Zamkowa 6). W jego przebudowanych skrzydłach od lat 70. XX w. działa zespół szkół. Olsztynek znajduje się wśród tych nielicznych miast, w których zachowały się też znaczące fragmenty autentycznych **obwarowań miejskich** z XV w. i jest widoczny zarys całych fortyfikacji. Ważnym miejscem jest także dawny **kościół ewangelicko-augsburski** z XIV w. (ul. Zamkowa 1), odbudowany w latach 70. XX w. i wówczas przeznaczony na cele kulturalne. Obecnie mieści się w nim salon wystawowy **Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynku**, będącego niewątpliwie największą atrakcją miasta. Jego ekspozycje są prezentowane także w znajdującym się obok **Domu Mrongowiusza**, zlokalizowanym w dawnej baszcie na linii średniowiecznych murów obronnych. Miejscem o zupełnie innym charakterze jest zabytkowa, udostępniona do zwiedzania, **wieża ciśnienia** z 1906 r. (ul. Górna 1A).

Stodoła, wiatrak, karczma i zagroda,
Chałup co niemiara i ze studni woda.
Skansen dawne życie przywraca na nowo,
Ukazuje tradycje – tylko na ludowo.

dobry pomysł z dziećmi

1

Lekcja historii

Zaprasza na nią Multimedialne Muzeum Obozu Jenieckiego Stalag IB i Historii Olsztynka, mieszczące się w budynku zabytkowego ratusza. Wystawa podzielona na dwie części – związaną z I i II wojną światową oraz dziejami i walorami turystycznymi Olsztynka i okolic.

2

Park Etnograficzny

Niemal 80 ha wypełnionych obiektami małej i dużej architektury wiejskiej z Warmii, Mazur, Powiśla i Małej Litwy. Wyjątkową atrakcją jest hodowla zwierząt gospodarskich i piękne przydomowe ogrody. Warto wybrać się na spacer z muzealnikiem. Nie tylko zobaczycie historyczne obiekty, ale poznacie też ich funkcjonowanie, konstrukcję oraz znaczenie w kulturze ludowej. Każdy spacer to inna opowieść o architekturze, dawnym transporcie, wiatrakach czy tajemnicach ziół (muzeumolsztynek.pl).

3

Wypoczynek nad jeziorem

Zagospodarowane plaże z atrakcjami dla dzieci zapraszają nad jeziora: Jemiołowo i Luteckie (pod Olsztynkiem, zmodernizowana w 2023 r., z nowym pomostem, placami zabaw i wszelkimi udogodnieniami).

Koniecznie odwiedźcie Muzeum Budownictwa Ludowego. Obiekt organizuje rozmaite zajęcia i spacer edukacyjny.

dobry pomysł z dziećmi

1

Nowe oblicze zamku

Świetnie odrestaurowane mury zamku, z charakterystycznym łukiem bramy, zapraszają do odwiedzin. Teren wokół zachęca do spacerów, o historii miejsca informują stylowe tablice informacyjne.

2

Łazienki Lubawskie

Pięknie zagospodarowany teren, z alejkami spacerowymi, małą architekturą, fontannami, dwoma stawami i tętnią solankową. Idealne miejsce na letni piknik czy spacer o każdej porze roku. Dla dzieci Ośrodek Sportu i Rekreacji przygotował park linowy wśród drzew, ptaków i naturalnej zieleni.

3

Wzgórza Dylewskie

Rozciągają się nieopodal Lubawy. To tutaj znajduje się najwyższe wzniesienie północno-wschodniej Polski – Dylewska Góra (312 m n.p.m.), z wieżą widokową oferującą piękne i niezapomniane widoki na okolice. Teren parku krajobrazowego przecinają liczne szlaki piesze, rowerowe i konne, które prowadzą przez malownicze krajobrazy. Zimą zaś to idealne miejsce na narty biegowe.

Lubawa

Kopernik gościł kilkakrotnie na lubawskim zamku, gdzie mieszkał jego przyjaciel, biskup chełmiński – Tiedemann Giese. Udokumentowane wizyty odbyły się w 1539 r. Podczas jednej z nich do Lubawy przybył też Jerzy Retyk, który miał za zadanie zdemaskowanie „heretyckich teorii” astronomicznych Kopernika. Jednak poznawszy jego naukowe rozważania, stał się ich zagorzałym zwolennikiem. Podczas pobytu w Lubawie, wraz z biskupem Giesem, zachęcał astronoma do wydania drukiem dzieła „O obrotach”. Ostatecznie Kopernik dał się przekonać.

Historia

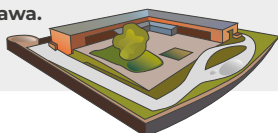
Po raz pierwszy w dokumentach historycznych Lubawa pojawiła się w 1216 r. Od 1257 r. wraz z okolicznymi terenami znajdowała się w rękach biskupów chełmińskich. Przyniosło jej to intensywny rozwój i uzyskanie praw miejskich w 1311 r. Biskupi wybudowali zamek, który do 1773 r. stanowił ich rezydencję. Należące do Korony Polskiej miasto po I rozbiórce znalazło się w granicach Prus. W II połowie XIX w. Lubawa oraz ówczesny powiat lubawski stały się znaczącym ośrodkiem polskiego ruchu narodowego w zaborze pruskim. Na mocy traktatu wersalskiego miasto powróciło do odrodzonej Polski.

Atrakcje

Kościół Najświętszej Maryi Panny i św. Anny (ul. Kościelna 5) – gotycka monumentalna fara z XIV w., zachwyca swoim rozmachem i bogatym, barokowym wnętrzem. Jest jedną z kilku lubawskich świątyń (obok późnorennesansowego **kościół św. Jana Chrzciciela i św. Michała Archanioła** (ul. Kupnera 22) i drewnianego barokowego **kościół św. Barbary** (ul. Św. Barbary).

O czasach średniowiecza przypominają zachowane fragmenty **murów miejskich**, które w ostatnich latach poddano restauracji, oraz malownicze **ruiny zamku**, które nadają miastu niezwykłego charakteru.

Z gotyckiego zamku słynie dziś Lubawa, Murów i baszty czerwonej rozchodzi się sława. Czyją rezydencją był zamek wspaniały, Który wspominają najstarsze annały.

Czy wiecie, dla kogo został wzniesiony zamek w Lubawie? Dziś podziwiać można jedynie jego ocalałe fragmenty.

Truszczyń

Nie ma żadnych dokumentów potwierdzających związki Mikołaja Kopernika z Truszczyńskimi w czasach, gdy żył. Współcześnie natomiast położona w otulinie Welskiego Parku Krajobrazowego miejscowości znana jest wśród miłośników wielkiego astronoma za sprawą obserwatorium astronomicznego.

Historia

Truszczyń zostały założone w 1335 r. jako Heykenwalde przez Hoykena von Lugendorfa. Na przełomie XVI i XVII w. należały do dóbr stołowych biskupów chełmińskich. Podobnie jak w pobliskiej Lubawie, również tutaj silne były ruchy antyniemieckie. Od początku listopada 1906 r. przez dwa miesiące w miejscowej szkole elementarnej trwał strajk dzieci przeciwko nauczaniu religii w języku niemieckim. Po I wojnie światowej Truszczyń znalazły się w granicach Polski. Z dawnych czasów nie zachowały się żadne zabytkowe zabudowania, najstarszy budynek (dawna szkoła) pochodzi sprzed wieku.

Atrakcje

Obserwatorium astronomiczne (Truszczyń 57) działa tutaj od 2012 r. Opiekę nad nim sprawuje zajmująca się popularyzacją dorobku Kopernika Fundacja Nicolaus Copernicus.

Obserwatorium to z jednej strony placówka naukowa – prowadzi badania obiektów i zdarzeń w przestrzeni kosmicznej – a z drugiej również atrakcja turystyczna. W osobnym budynku przygotowano **wystawę poświęconą Mikołajowi Kopernikowi**. Można tu zobaczyć m.in. kolekcję meteorytów oraz przenośną miniaturę Układu Słonecznego (w skali 1 : 10 000 000 000). Sala konferencyjna jest miejscem, w którym odbywają się prelekcje i prezentacje filmów o tematyce związanej z badaniami kosmosu i historią nauki.

Aktualności, informacje o planowanych wydarzeniach znajdziecie tutaj fb: ObserwatoriumTruszczyń

dobry pomysł z dziećmi

1

Chillout pod gwiazdami

Położone z dala od miast Truszczyń oferują piękne niebo – nie ma tu zanieczyszczenia światłem, gwiazdy więc widać jak na dłoni. Wystarczy karimata, koc i dobry humor. Możecie urządzić sobie cudowną rodzinną noc pod gwiazdami. Wspólne obserwacje nieba, rozpoznawanie poszczególnych gwiazd i gwiazdozbiorów – to pomysł na niezapomniany wspólny czas.

2

Geocaching w Welskim Parku Krajobrazowym

Turystyka i poszukiwanie skarbów w jednym. W pobliskim parku na odnalezienie czeka kilkanaście miejsc: grodziska wczesnośredniowieczne, schrony strzeleckie zbudowane przez żołnierzy generała Andersa czy Poniatówki – małe osiedla wiejskie, powstałe w okresie parcelacji ziem w latach 30. XX w.

3

Po okolicy na rowerze

W bliskim sąsiedztwie Truszczyń przebiega cała masa ciekawych szlaków rowerowych, w tym: pętla lubawska, szlak poety Teofila Ruczyńskiego, szlak z Lubawy na Dylewską Górę czy szlak Lubawski Maraton.

**Na powierzchnię Ziemi lub innej planety,
Spadają z wysoka – widzą to lunety.
Fragmenty ciał niebieskich, choć skrzydeł nie mają,
Zimną przestrzeń kosmosu szybko przemierzają.**

Jak nazywa się fragment ciała niebieskiego, które spadło na Ziemię?

dobry pomysł z dziećmi

1

Kinoteatr Harmonia w dawnym kościele ewangelickim

Nowoczesny, oddany do użytku po gruntownej rewitalizacji, z salą kino-widowską, którą wyróżniają odkryte w czasie remontu malowidła sufitowe. W repertuarze znajdziecie propozycje dla całych rodzin. Pamiętajcie, w tym samym budynku mieści się punkt informacji turystycznej, w którym znajdziecie odpowiedzi na wszystkie nurtujące Was turystyczne pytania (kinoharmonia.pl).

2

Drwęca i Wel

Rzeki idealne na dłuższe i krótsze spływy kajakowe, pozwalają podziwiać piękno otaczającej przyrody. Pamiętajcie, że Drwęca jest na całej swojej długości rezerwatem ichtiologicznym. Uwaga – środkowy odcinek rzeki Wel (Podcibórz–Lidzbark) jest bardzo trudny, o górkim charakterze.

3

Imprezy i wydarzenia

O życie kulturalne (i nie tylko) dba Miejskie Centrum Kultury. Warto śledzić aktualności na jego stronie internetowej, by wiedzieć, co się dzieje w Nowym Mieście Lubawskim w czasie Waszego pobytu (mcknml.pl).

Nowe Miasto Lubawskie

Mikołaj Kopernik z pewnością znał Nowe Miasto Lubawskie, chociaż nie zachowały się żadne dokumenty dowodzące jego pobytu tutaj.
.....

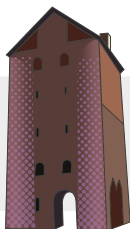
Historia

Miasto założone w zakolu rzeki Drwęcy w 1325 r. przez komtura krzyżackiego Otto von Luttenberga. Prawa miejskie uzyskało w 1353 r. Wówczas było już otoczone fortyfikacjami. Dzięki swojemu położeniu szybko stało się prężnym ośrodkiem handlowo-rzemieślniczym. W XV w. przechodziło z rąk króla polskiego w krzyżackie, by ostatecznie powrócić do Polski w 1468 r. W XVI i XVIII w. nękane przez wojny. Nowe Miasto Lubawskie, podobnie jak całe Prusy Królewskie, zostało zagarnięte przez państwo pruskie w wyniku traktatów rozbiorowych z 1772 r., a powróciło do macierzy dopiero 19 stycznia 1920 r.

Atrakcje

Najokazalszym zachowanym zabytkiem miasta jest **gotycki kościół parafialny św. Tomasza Apostoła** (ul. Kościelna 10), zbudowany w latach 1325–1330. Z XIV w. zachowały się również fragmenty murów miejskich na zachodnim brzegu rzeki Drwęcy, z basztami bramnymi: **bramą Lubawską** (ul. 3 Maja 14) – niegdyś najważniejszy element systemu obronnego – oraz **Brodnicką** (ul. 19 Stycznia 17A) – znaną także jako baszta Kurzętnicka. Ta ostatnia jest przystosowana do pełnienia funkcji kulturalnych. Do niedawna mieściło się w niej Muzeum Ziemi Lubawskiej. Dzisiaj nowym centrum kulturalnym miasta jest **Muzeum im. Działyńskich** (ul. Działyńskich 9), ulokowane w zabytkowym „Domu Aneczki”. Zachęcamy też do spaceru po historycznym centrum Nowego Miasta Lubawskiego, w którym zabytkowe kamienice i budynki łączą architektoniczne piękno z bogatą historią.

Po bramie Lubawskiej baszta się ostała,
Masywna, czerwona, z cegły starej cała.
Przez lata funkcja budynków się zmienia.
Mieściła dlatego strażę i więzienia.

Czy odnaleźliście już w mieście
bramę Lubawską?

Kurzętnik

Podobnie jak w przypadku m. Truszczyń, nie ma żadnych dokumentów potwierdzających związki Mikołaja Kopernika z Kurzętnikiem w czasach, gdy żył. Współcześnie natomiast znana z „Kurzej Góry” miejscowość nie jest obca miłośnikom wielkiego astronoma za sprawą obserwatorium astronomicznego.

Historia

Pierwsze wzmianki o Kurzętniku pochodzą z 1291 r. Prawa miejskie miejscowość uzyskała w 1330 r. i posiadała je do 1905 r. W przeszłości była ważnym ośrodkiem targowym, a jej historia związana jest z zamkiem biskupów chełmińskich, który został zbudowany na przełomie XIV i XV w. na wzgórzu na południowym brzegu Drwęcy. W XVII w. zniszczona podczas potopu szwedzkiego, w XVIII w. po I rozbiorze Polski trafiła do zaboru pruskiego. Do Polski Kurzętnik powrócił po I wojnie światowej, a podczas II wojny na jego terenie znajdował się podobóz Stutthofu.

Atrakcje

Z czasów średniowiecznych nie zachowało się wiele zabytków z uwagi na burzliwą historię. Podziwiać można jedynie gotycki **kościół św. Marii Magdaleny** (z ok. 1300 r.) oraz **ruiny zamku** kapituły chełmińskiej. Z budownictwa mieszkального zachowała się zwarta zabudowa z końca XIX i I połowy XX w.

Największą atrakcją miasteczka związaną z Kopernikiem jest **obserwatorium astronomiczne** Fundacji Nicolaus Copernicus, które znajduje się na wzgórzu zamkowym. Przy ścieżce prowadzącej na wzgórze stoi pomnik upamiętniający powstanie pierwszego Szlaku Kopernikowskiego.

dobry pomysł z dziećmi

1

Kurza Góra

To z niej znany jest Kurzętnik. Działa tu nowoczesny ośrodek narciarski z najdłuższymi w regionie trasami zjazdowymi, lodowiskiem, wypożyczalnią sprzętu i szkołą narciarską. W lecie zmienia się on w park rozrywki dla dzieci, z bike parkiem, torem tubingowym i mnóstwem innych atrakcji (kurzagora.pl).

2

Ścieżka na historycznym wzgórzu

Ścieżka dydaktyczna połączona z drogą krzyżową i amfiteatrem, zwieńczona nowoczesną dużą wieżą widokową. Wejście na nią zajmuje trochę czasu, do pokonania są bowiem 2 km (!).

Na jej szczyt prowadzą trzy kładki przebiegające nad trasami narciarskimi ośrodka Kurza Góra. Po drodze napotkacie edukacyjne i multimedialne opowieści o średniowieczu oraz wspaniałe widoki, zwłaszcza doliny Drwęcy.

3

Bitwa, której nie było 1410

Wyjątkowe wydarzenie – nocna inscenizacja historyczna inspirowana bitwą spod Grunwaldu. Widowisko pełne światła, dźwięku, konnicy i rycerzy w zbrojach, które w okresie letnim odbywa się na Kurzej Górze.

Niewiele z warowni w Kurzętniku zostało,
Szare mury kamienne, fundamentów mało.
Z ruin zamku za to widok na krainę,
Osadę u dołu, Drwęcę i równinę.

Dowiedzcie się, ile
wieków mają ruiny zamku
biskupów chełmińskich!

Muzeum Ziemi Chełmińskiej w Chełmie

Bazylika konkatedralna Świętej Trójcy w Chełmie

Wieża Kłimek w Grudziądzu

Matka Boska z Dzieciątkiem w Wąbrzeźnie

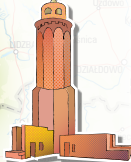
Astrobaza w Unisławiu

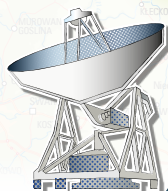
Kościół św. Mikołaja w Kowalewie Pomorskim

Zespół pałacowo-parkowy w Nawrze

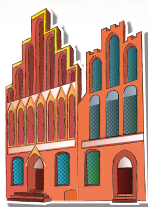
Zamek krzyżacki w Brodnicy

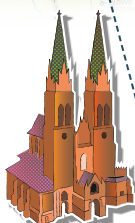
Obserwatorium astronomiczne w Piwnicach

Zamek Golubski

Dom Mikołaja Kopernika w Toruniu

Parafia katedralna we Włocławku

Stalle w kościele św. Jadwigi w Nieszawie

Z KOPERNIKIEM PRZEZ KUJAWY I POMORZE

W województwie kujawsko-pomorskim Szlak Kopernikowski dzieli się na dwie części, północną i wschodnią, o łącznej długości ok. 200 km. Na tym odcinku poszczególne przystanki mają wyraźny charakter – są związane z postacią wybitnego naukowca, kulturą jego epoki bądź posiadają wymiar edukacyjny. Kolejno szlak wiedzie przez Dusocin do Grudziądza (tu Kopernik wygłosił traktat „O szacunku monety”), przez bogate w zabytki Chełmno, gdzie Kopernik prawdopodobnie pobierał nauki w słynnej Akademii Chełmińskiej, dalej przez Chełmżę, po Toruń – miasto wyjątkowo bliskie astronomowi. To tu, w kamienicy rodzinnej, współcześnie działa słynne Muzeum Okręgowe, którego wystawa przybliża życie i pracę Kopernika. W mieście znajduje się również kamienica, w której przyszedł na świat mały Mikołaj, a także obiekty nawiązujące do jego dorobku, jak planetarium i Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy. Kolejne przystanki na szlaku to Kowalewo Pomorskie i Golub-Dobrzyń z astrobazą. Szlak w województwie zamyka Brodnica z częściowo zachowanym zamkiem.

edukacja

muzea i placówki
organizujące
warsztaty

przyroda

wyjątkowe parki
krajobrazowe

pomniki

uwiecznione
sylwetki
astronoma

dobry pomysł z dziećmi

1

Niekończące się moło!

Jeziro Niskie Brodno w Brodnicy kusi plażą miejską, dużą, piaszczystą i chronioną. Przestrzeń atrakcji wodnych łączy system wielopoziomowego moła.

2

Kopernik wciąż żyje!

Astrobaza przy I LO to miejsce, w którym nauka łączy pokolenia.

Można poczuć tu ducha Kopernika, a to wszystko za sprawą „Międzypokoleniowych spotkań z gwiazdami”. Fascynuje Cię kosmos? Lubisz obserwować niebo i gwiazdy? To miejsce jest dla Ciebie! Zaprasza: Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji i Innowacji. (kpcei.pl)

3

Ścieżki, które uczą

Położona na wschód od miasta ścieżka „Bagienna Dolina Drwęcy”. 800-metrowa pętla mija tereny sieci Natura 2000. Są tu tablice, wiata piknikowa i... wieża widokowa! Na edukacyjne ścieżki przyrodnicze zaprasza też Brodnicki Park Krajobrazowy (parki.kujawsko-pomorskie.pl/bpk).

4

Chodźmy do parku

Brodnicki park miejski to prawdziwy „must see”. W parku Anny Wazówny zachwycą mural z wizerunkiem patronki, urokliwa fontanna i rzeźba rodziny łabędzi.

Brodnica

Już za życia Mikołaja Kopernika Brodnica była liczącym się ośrodkiem administracyjnym. Znajdowała się tu siedziba starostwa. W tamtej epoce istniało już wiele ważnych budowli (m.in. wieża i gotycki kościół), które przetrwały do współczesności i dają wyobrażenie o czasach, w których żył Kopernik.

Historia

Najstarsza część miasta, położona na lewym brzegu Drwęcy, istniała już w XII w. Znajdowała się tu komora celna i kasztelania. W początkach XIV w. ziemie te przeszły pod panowanie Krzyżaków. Wówczas również zaczęto wznosić obiekty ważne i wizerunkowe. Kolejno były to **kościół św. Katarzyny**, podwójny pas murów miejskich, **bramy Mazurska i Chełmińska** (znana również jako Kamienna). W pierwszej połowie XIV w. powstał również ogromny **zamek krzyżacki**, z którego zachowała się masywna **wieża**, a którego rozbiórki i dewastacji dopuściły się władze pruskie na przełomie XVIII i XIX w. W XV w. mieszkańcy zaczęli się buntować przeciwko zakonowi, ostatecznie uznając władzę króla Polski, co przypieczętował pokój toruński.

Atrakcje

Gotycki kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej (ul. Farna) – jeden z najcenniejszych zabytków Brodnicy. Trójnawową świątynię wyróżnia bogactwo detali architektonicznych oraz cenne wyposażenie, w tym figury 12 apostołów z XIV w.

Ośmioboczna wieża (ul. Zamkowa 1) – pozostałość zamku krzyżackiego, obecnie pełni funkcję punktu widokowego. Panorama miasta można podziwiać z wysokości 54 m.

Muzeum w Brodnicy (ul. św. Jakuba 1, muzeum.brodnica.pl) – zbiory ułożone są we wnętrzach wyjątkowych zabytków miejskich. Siedziby mieszczą się m.in. w barokowym spichlerzu, a także w podziemiach krzyżackiego zamku (ul. Zamkowa 1), Bramie Chełmińskiej (ul. Mały Rynek 4).

**Siódmy wiek stoi ta brama niezmienna.
Zwą ją Chełmińska albo Kamienna.
Na kartach historii była więzieniem,
Wagą, strażnicą a także schronieniem.**

Wymieńcie kilka funkcji, które pełniła w przeszłości brama Chełmińska. Czy jeszcze jakaś przychodzi Wam do głowy?

Golub-Dobrzyń

Choć Mikołaj Kopernik niekoniecznie odwiedzał, jednak na pewno znał znaczący i duży ośrodek, jakim już wtedy był Golub. Natenczas istniały najbardziej znane zabytki miasta – zamek, kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej, mury obronne czy poszczególne kamienie.

Historia

Przez wieki istnienia miasta kluczowe znaczenie miała **Drwęca**, która dzieliła dwie miejscowości: Golub i Dobrzyń nad Drwęcą. Stanowiła także granicę między Polską Koroną a państwem krzyżackim. Początki Golubia sięgają XIII w. Zakon, który zajął ziemię chełmińską, doceniał walory obronne położonego nad rzeką miasta. Niebawem stanął tu duży **zamek** na wzniesieniu, który z czasem otoczyła liczna zabudowa. Na mocy II pokoju toruńskiego w 1466 r. Ziemia Chełmińska, stanowiąca część Prus Królewskich, wróciła pod władzę Polski. Szczególnie pomyślny okres w rozwoju miasta przypadł na lata 1611–1625, kiedy starostwo golubskie przypadło siostrze króla Zygmunta III Wazy – królownie Annie Wazównie.

Atrakcje

Zamek w Golubiu-Dobrzyniu (ul. PTTK 13, golub-dobrzyn.pl) – masywna budowla na planie prostokąta z XIII w. z elementami późniejszych przebudów. Posiada obszerny, wewnętrzny dziedziniec otoczony malowniczymi **krużgankami**. Przed wiekami podziemia zamku mieściły lochy, a do dziś zachowały się elementy wyposażenia izby tortur. Obiekt zaprasza na zwiedzanie, a także kreatywne warsztaty oraz tematyczne imprezy.

Mury obronne – zachowane fragmentarycznie, przed wiekami miały kształt nieregularnego pięcioboku. Posiadały 17 prostokątnych baszt, 4 wieże i 4 bramy.

Kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Golubiu-Dobrzyniu (ul. Kościelna 13) – gotycka świątynia z początku XIV w. z renesansową kaplicą Kostków.

Stoi przy Rynku Dom pod Kapturem,
Przechodniów uwagę zwraca murem.
Zajazdem był niegdyś ważnym i gwarnym,
Gdzie gości witano posiłkiem niemarnym.

Czy odnajdziecie dom przy Rynku, o którym mowa w wierszyku?

dobry pomysł z dziećmi

1

Na kajaki

Zabawa ze zdrowym wysiłkiem. Popularna trasa spływów Drwęcą obejmuje odcinek od Brodnicy przez Golub-Dobrzyń aż do Torunia – do wyboru miejsce startu i długość trasy.

2

Średniowieczne walki

Na golubskim zamku od blisko pół wieku odbywa się Wielki Międzynarodowy Turniej Rycerski – barwne i emocjonujące widowisko!

3

Czas na las

Na terenie Nadleśnictwa Golub-Dobrzyń istnieje Szkółka Przeszkoda oraz ścieżka historyczno-przyrodnicza Grodno, która liczy ok. 2 km i 11 przystanków. Można zwiedzić ją pieszo i na rowerze, a na początku wygodnie zaparkować i zjeść przy wiacie piknikowej.

4

Tajemnice ksiąg

Na zachód (ok. 35 km) od Golubia-Dobrzynia interaktywne Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa w Grębocinie zaprasza na ekscytującą podróż do korzeni rękopisów i drukarstwa, a wszystko w klimatycznej scenarii XIII-wiecznego kościółka pod wezwaniem św. Barbary

dobry pomysł z dziećmi

1

Miasto nad jeziorami

Wąbrzeźno położone jest nad trzema jeziorami: Frydek, Sitno i **Jezioro Zamkowe**. Na wschodnim brzegu trzeciego rozciąga się wspaniałe kąpielisko z plażą i pomostem. Nie brak tu małej gastronomii i sprzętu wodnego. Nieopodal znajduje się też nowy amfiteatr.

2

Rowerowo

Wąbrzeźno spina sieć pieszo-rowerowych ścieżek, które mijają największe atrakcje miasta. Ścieżek ciągle przybywa!

3

EKOlogicznie

Edukacyjna ścieżka ekologiczna okala Wąbrzeski Dom Kultury (ul. Wolności). Co roku rozbudowuje się o nowe elementy interaktywne, a wszystko z myślą o dzieciach i ekologii.

4

Na sportowo w plenerze

Park rekreacyjno-sportowy „Przyjazne Wzgórze”

to przestrzeń z najrozmaitszymi atrakcjami. Dla najmłodszych są piaskownice i place zabaw. Dla większych – park linowy, tor trampolinowy, pola do minigolfa, tyrolka czy miasteczko ruchu drogowego. Młodzież spędza czas na boisku do koszykówki i w skateparku.

Wąbrzeźno

Wąbrzeźno leży w pobliżu tras podróży, które Mikołaj Kopernik odbywał ze swym wujem. Niewykluczone, że zatrzymywał się w tym ważnym, będącym jedną z siedzib ordynariuszy chełmińskich, mieście. Tym bardziej, że znał dobrze biskupa chełmińskiego Tiedemanna Giesego.

Historia

W połowie XIII w. Wąbrzeźno było niewielką osadą, własnością biskupów chełmińskich, a jego mieszkańcy – feudalnymi poddaniymi. W początkach XIV w. rozpoczęła się budowa **zamku biskupów**, a około 1331 r. osada uzyskała prawa miejskie. W kolejnych latach na Wąbrzeźno kilkakrotnie napadali Krzyżacy, czemu kres położyło włączenie tego obszaru do Korony Polskiej w 1466 r. Miasto przechodziło różne koleje losu, w tym spalenie przez Szwedów oraz zabór pruski. Postępowi technologicznemu i gospodarczemu służyło uruchomienie pierwszej na dzisiejszych ziemiach polskich **kolei elektrycznej Wąbrzeźno-Wąbrzeźno Miasto**.

Atrakcje

Ruiny zamku biskupów chełmińskich (nad Jeziorem Zamkowym) – ruiny na Górze Zamkowej to pozostałość po zamku wzniesionym w XIV w. Niestety zniszczenia po II wojnie szwedzkiej zadecydowały o przeniesieniu siedziby biskupa do rezydencji w Lubawie.

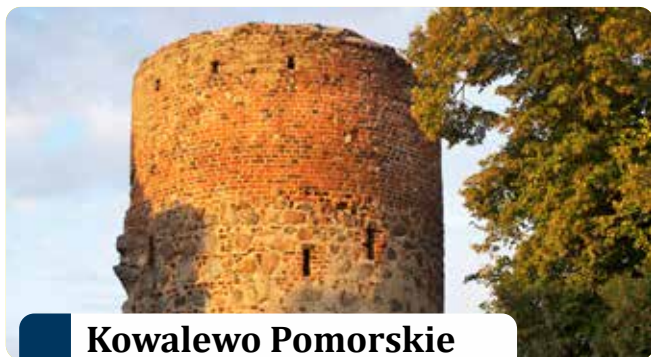
Kościół śś. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza (ul. Górna 13) – sanktuarium wzniesione w I poł. XIV w. Znajduje się w nim cudowny obraz Matki Bożej Brzemiennej oraz rzeźba Matki Bożej z Dzieciątkiem z ok. 1500 r.

Ratusz (ul. Wolności 18) – neogotycki, z czerwonej, nieotynkowanej cegły, stanowi kopię ratusza w Kilonii. Zwraca uwagę dekoracyjnymi wieżyczkami i zegarem z ulokowaną poniżej tarczą herbową.

Bractwo rycerskie miało szlachtę bronić
i przed bezprawiem członków swoich chronić.
Związku Jaszczurczego minęła godzina.
Fontanna na rynku o nich przypomina.

Czy wiecie, czym było
Towarzystwo Jaszczurcze?
Jakie zwierzę „przysiadło”
na wąbrzeskiej fontannie?

Kowalewo Pomorskie

Nie istnieją pisane źródła potwierdzające związki astronoma z miastem, jednak wiele najstarszych zabytków dobrze pamięta czasy Mikołaja Kopernika. To m.in. średniowieczny zamek i gotycki kościół parafialny, które Kopernik mógł znać nie tylko ze słyszenia.

Historia

W początkach istnienia grodu został on подарowany przez księcia Konrada Mazowieckiego biskupowi Chrystianowi. Jednak już od I poł. XIII w. Kowalewo było pod władzą Krzyżaków. To oni wzniesli tu kamienno-ceglany **zamek** na nieistniejącym dziś przesmyku między jeziorami. Kilukrotnie siły polskie, w tym Władysław Łokietka, oblegały mury warowni. W 1422 r. podczas wojny golubskiej Krzyżacy sami spalili miasto. Sam zamek został odbity w 1454 r. przez propolski Związek Pruski, a ziemię w 1466 r. powróciły do Polski.

Atrakcje

Kościół parafialny św. Mikołaja – świątynia wzniesiona w latach 1286–1300 w stylu gotyckim, z późniejszymi elementami. Wyposażenie jest głównie barokowe (m.in. ołtarz główny, obraz św. Mikołaja z XVIII w., boczne ołtarze), w ołtarzu głównym mieści się **rzeźba Matki Bożej z Dzieciątkiem z około 1400 r.**

Ruiny zamku krzyżackiego – wzniesiony na przełomie XIII i XIV w. już w wieku XV stał się siedzibą polskich starostów. Zamek ucierpiał podczas potopu szwedzkiego, a pod zaborami dokonano jego częściowej rozbiórki. W miejscu dawnej wieży głównej powstała neogotycka wieża ciśnień. Do współczesności przetrwał fragment gdaniska i część fundamentów.

Fragmenty murów miejskich z XIII–XIV w. – pozostałości obwarowań, wśród których uwagę zwraca wieża narożna, zniszczona, acz malownicza.

dobry pomysł z dziećmi

1

Centrum Rekreacji i Sportu

Duży kompleks z bogatą ofertą atrakcji, w tym pływalnią i kilkoma boiskami. Jest również plac zabaw i siłownia plenerowa (cris.kowalewopomorskie.pl).

2

Skatepark

Nowa i dosłownie wyskokowa atrakcja dla miłośników jazdy na deskorolce, BMX-ie czy wyczynów na rolkach.

3

Mistrzowie dwóch kółek

Przez okrągły rok w gminie organizowane są różnego rodzaju rajdy i turnieje rowerowe, w tym letni „Tour de Kowalewo Pomorskie”.

4

Konno, konno

W okolicy Kowalewa Pomorskiego znajduje się wiele gospodarstw agroturystycznych, które proponują przejażdżki, a nawet zajęcia hipoterapii.

Na tarczy znak wymalowany,
Symbol miasta od lat zachowany.
Rybę, księżyc i gwiazdy dwie
Złączono w czerwonym tle.

O jakim rysunku i symbolu mowa?
Co jest dokładnie przedstawione
na tarczy?

dobry pomysł z dziećmi

1

Z fajansem za pan brat

Położone przy ul. Żabiej Interaktywne Centrum Fajansu – Skarbiec Fajansu zabiera gości w multimedialny świat włocławskiej ceramiki i jej 150-letniej tradycji.

2

Włocławek rowerowy

Idealne miasto do zwiedzania na rowerze. Sieć ścieżek wyprowadza też w jego w piękne i zielone okolice.

3

Aktywna rekreacja w otoczeniu zieleni

Trzy urokliwe parki nad Zgłowiączką kuszą zielenią, placami zabaw, basenami, skateparkiem i boiskami. Stąd niedaleko do przystani-żagla nad Wisłą i Bulwarów. Pamiętaj też o Wzgórzu św. Gotarda w dzielnicy Zawisze z bezpłatną wieżą widokową.

4

Cała przód

Włocławek warto podziwiać z wody. Skorzystaj z rejsów po Zalewie Włocławskim, kajaków na Wiśle i rowerów wodnych na miejskich kąpieliskach

5

Oryginalnie i kulturalnie

Centrum Kultury Browar B organizuje przestrzeń dla różnych dziedzin sztuki – muzyki, tańca, plastyki, teatru, filmu czy literatury. Tu też czekają ciekawe wydarzenia dla osób w każdym wieku.

Włocławek

Miasto może pochwalić się długą historią. Było m.in. stolicą biskupstwa włocławskiego, a także stolicą Kujaw. Wielu naukowców przychyli się do teorii, że właśnie we Włocławku, w szkole katedralnej, przyszły astronom pobierał nauki. Jego autorstwu przypisuje się także zegar słoneczny, znajdujący się w kaplicy kościoła katedralnego. Współcześnie postać Kopernika upamiętnia pomnik nieopodal seminarium duchownego.

Historia

Miasto pod nazwą Vladislavia było wspominane w słynnej kronice Galla Anonima, a początki osady w widłach ujścia Zgłowiączki do Wisły sięgają IX w. Za czasów Bolesława Chrobrego gród we Włocławku wielkością zbliżony był do tych w Poznaniu i Gnieźnie. Rangę miasta znacznie podniosło powstanie biskupstwa włocławskiego oraz budowa romańskiej katedry. Ostatecznie prawa miejskie Włocławek otrzymał w 1339 r., a okres intensywnego rozwoju nastąpił po 1466 r. w wyniku II pokoju toruńskiego. W mieście kwitł handel zbożem i drewnem. W początkach XVI w. król Zygmunt I Stary kazał przenieść do Włocławka komorę celną, co przyspieszyło bogacenie się miasta.

Atrakcje

Bazylika katedralna Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (ul. Prymasa Stanisława Karnkowskiego 7) – gotycka świątynia z przełomu XIV i XV w. Jedna z najwyższych w Polsce, bowiem licząca 85 m. Do cennych należą katedralne witraże oraz nagrobek bpa Piotra z Brzina, dłuta Wita Stwosza.

Plac Kopernika – otoczony najważniejszymi zabytkami miasta, w tym bazyliką WNMP, kościołem św. Witalisa, dzwonnica z 1854 r., budynkami Wyższego Seminarium Duchownego oraz Muzeum Diecezjalnym.

Kościół i klasztor oo. franciszkanów (pl. Wolności 6) – XVII-wieczny zespół klasztorny, wśród wyposażenia na uwagę zasługują m.in. unikalne cyborium w wielkim ołtarzu.

Srebrzysto-niebieski wzór dzbanek zdbi, Kobaltem zwie go ten, co farbę robi. Zgodnie ze sztuką wzór pokryje szklivo, a potem piec wielki wypali tworzywo.

Jak nazywa się rodzaj ceramiki, z której słynie Włocławek?

Nieszawa

Miasto słynie z pochodzącego z czasów Mikołaja Kopernika kościoła św. Jadwigi Śląskiej. Późnogotycka, murowana z cegły świątynia zwraca uwagę kulami tkwiącymi w ścianach od czasu potopu szwedzkiego.

Historia

Historia Nieszawy sięga początków XIII w. Wówczas książę Konrad Mazowiecki podarował gród zakonowi krzyżackiemu, który następnie stanowił najbardziej wysuniętą na południe siedzibę komturii Państwa Zakonnego. Gród w 1410 r. zajął król Władysław Jagiełło, który ostatecznie (1424 r.) kazał go zniszczyć, a nowy zamek wzniesić na lewym brzegu Wisły. Otoczyło go szybko miasto, które prężnie się rozwijało. Stanowiło jednak handlową konkurencję dla Torunia, którego mieszkańcy wraz z Krzyżakami w 1430 r. zniszczyli Nieszawę. Choć miasto podniosło się ze zgliszczy, to okoliczności wojny trzynastoletniej i jej zakończenia sprawiły, że Nieszawę w 1460 r. przeniesiono ok. 30 km w górę Wisły. Tu w wiekach XV i XVI dzięki handlowi miasto rozkwitło.

Atrakcje

Kościół św. Jadwigi (ul. Naokowskiego 10) – świątynia z końca XV w. posiada barokowe elementy wnętrza, m.in. stalle w prezbiterium, tron biskupi, ołtarze czy chór. Uwagę zwracają także cenne XVI-wieczne freski.

Zespół klasztoru Franciszkanów (ul. Klasztorna 2A) – zespół z XVII w. z kościołem św. Krzyża. W świątyni znajduje się cenna figura Chrystusa Zmartwychwstałego oraz rokokowe konfesjonały.

Muzeum w Nieszawie (ul. A. Mickiewicza 6) – posiada obrazy Stanisława Noakowskiego, wybitnego architekta, malarza i pisarza. Gmach przed laty był domem artysty.

Ślask Fryderyka Chopina – Nieszawa leży na szlaku i była wspominana w korespondencji młodego kompozytora do rodziców.

Napęd boczno-kołowy go pcha,
Przez Wisłę płynie i brzegi dwa
Łączy codziennie i miejscowości,
Co z przyjemnością witają gości.

1

Promem przez Wisłę

Popularna atrakcja turystyczna, przewozi ludzi i samochody pomiędzy brzegami Wisły.

2

Wielkie tężnie

W położonym zaledwie 9 km od Nieszawy Ciechocinku znajduje się największa w Europie drewniana konstrukcja do odparowywania wody z solanki. Tężnie liczą ponad 15 m wysokości i łącznie 1741 m długości.

3

Za czerwonymi znakami

Przez Nieszawę przebiega czerwony szlak im. Stanisława Noakowskiego. Liczy łącznie 41 km. To duże wyzwanie, ale można skrócić wyprawę do jego części.

4

Wielka Nieszawka

Na północ od Nieszawy znajduje się... Wielka Nieszawka.

A w niej aż dwie atrakcje.

» Olenderski Park Etnograficzny – pierwszy w Polsce skansen poświęcony tematyce związanej z osadnictwem olenderskim (etnomuzeum.pl).

» CSiR Olender – kompleks z aquaparkiem z ciepłą wodą i atrakcjami typu gejzery, ławeczki powietrzne, „rwąca rzeka”, grota sztucznej fali, bicz wodny czy jacuzzi (olender.info).

O jakiej jednostce pływającej opowiada wierszyk?

dobry pomysł z dziećmi

1

Nie tylko w Pizie

Krzywa Wieża, czyli średniowieczna baszta miejska przy ul. Pod Krzywą Wieżą 1 zachwyci każdego małego turystę. Przed wiekami było kilkadziesiąt takich baszt.

2

Postać Flisaka

Stoi w zachodniej części Rynku Staromiejskiego od 1914 r. Przedstawia ubogiego chłopca grającego na skrzypkach, otoczonego wianuszkami żab. Scena nawiązuje do legendy, ale ukazuje także związek miasta z Wisłą i ludźmi na niej pracującymi.

3

Dookoła mnie kosmos

Pełna nazwa to Centrum Popularyzacji Kosmosu „Planetarium – Toruń”. Zaprasza na wyjątkowe pokazy i nie tylko! Są tu również multimedialne i interaktywne wystawy – sala Geodium i przestrzeń Baza MARS#17 (planetarium.torun.pl).

4

Fontanna Cosmopolis

Woda, światło i muzyka łączą się w widowiskowym pokazie, który zachwyci wszystkich, choć małych szczególnie. Fontanna przy skwerze L. Broniewicza nawiązuje do dzieła Kopernika i wygrywa dźwięki klasycznych i filmowych szlagierów.

Toruń

Toruń jest miastem rodzinnym Mikołaja Kopernika, w którym spędził 18 lat życia. Jego rodzice byli bogatymi kupcami, którzy zapewnili mu wzrastanie w dostatku i możliwości kształcenia. Astronom przyszedł na świat prawdopodobnie w jednej z kamienic przy Rynku Staromiejskim, choć jego rodzina posiadała później również inną kamienicę w której obecnie znajduje się poświęcone mu muzeum. Jego chrzest miał zapewne miejsce w największym toruńskim kościele – katedrze św. Janów. W świątyni istnieje kaplica kopernikańska z gotycką chrzcielnicą oraz renesansowym epitafium dla wielkiego uczonego. Na toruńskim rynku stoi jeden z najbardziej znanych posągów Kopernika, a wiedzę o kosmosie przybliżają seanse w toruńskim planetarium czy wykłady na uniwersytecie jego imienia.

Historia

Tereny Torunia były zasiedlone od bardzo dawna. Samo miasto założyli Krzyżacy w I poł. XIII w. Lokacja na prawie chełmińskim nastąpiła 1233 r. W II połowie XIII w. Toruń stał się członkiem Hanzy, co zapoczątkowało okres długiego rozwoju i dostatku. Tu również w 1411 r. zawarto I pokój toruński, kończący wielką wojnę polsko-krzyżacką. Jednak już w 1454 r. bunt ludności i zbурzenie zamku krzyżackiego zapoczątkowały wojnę trzynastoletnią. W 1466 r. w wyniku II pokoju toruńskiego Toruń z Prusami Królewskimi wszedł do państwa polskiego. Miasto ponownie przechodziło intensywny rozwój. Kwitły handel, rzemiosło, a także szkolnictwo. Powstała tu m.in. mennica królewska. Z czasem Toruń stał się również ważnym ośrodkiem protestantyzmu. W XVII w. był jednym z najbogatszych miast Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a duża część mieszkańców była wykształcona. Osłabienie miasta nastąpiło dopiero w wyniku wyniszczających wojen szwedzkich. Toruń przechodził burzliwe koleje losu, zaś w XIX w. znalazł się kolejno w granicach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Prus. Po I wojnie światowej Toruń powrócił do Polski.

**W tafli wartkiej Wisły Toruń pomnaża oblicze,
Mury, bramy i dachy, że aż ich nie zliczę.
Patrzy stare miasto na statki i łodzie,
Dziś turystów, nie zboże przewożą na wodzie.**

Czym zajmowali się przed laty flisacy?

Atrakcje

Zespół staromiejski Torunia – niezwykle cenny kompleks około 150 zabytków, który uzyskał tytuł Pomnika Historii został również wpisany na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO.

Rynek Staromiejski – wytyczony w 1251 r. skupia flagowe obiekty, jak gotycki ratusz, dwór Artusa i kamienicę „Pod Gwiazdą”. Zachodnią pierzeję rynku zamykają kościół Ducha Świętego i neogotycki gmach poczty.

Rynek Nowomiejski – rozplanowany w 1264 r., kwadratowy plac o wymiarach około 95 × 95 m, z centralnym obiektem – Ratuszem Nowomiejskim z XIV w.

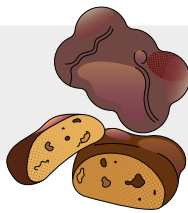
Katedra św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty (ul. Mikołaja Kopernika 6) – gotycka, ceglana świątynia, w której przed wiekami odbywały się nabożeństwa z udziałem królów polskich. Na uwagę zasługuje m.in. ołtarz główny, a w nim tryptyk św. Wolfganga z ok. 1502 r.

Kościół Wniebowzięcia NMP (ul. Panny Marii 2) – świątynia pofranciszkańska i jeden z symboli Torunia. Z najstarszego wyposażenia zachowały się bogato dekorowane gotyckie stalle, późnogotycki krucyfiks i cenne polichromie z XIV–XV w

Mury miejskie – wznoszone od XIII w., zachowane fragmentarycznie, w tym na okazałym odcinku wzdłuż Wisły.

Dom Mikołaja Kopernika (ul. Mikołaja Kopernika 15, muzeum. torun.pl/dom-mikolaja-kopernika) – średniowieczna kamienica, która niegdyś należała do rodziny astronoma. Znajduje się w nim muzeum prezentujące sylwetkę i dokonania Kopernika.

Tradycyjny wypiek i symbol miasta lubiany, Z mąki, miodu i przypraw od lat wyrabiany. Pięknie pachną z Torunia słynne katarzynki, Przysmak każdego chłopca i każdej dziewczynki.

dobry pomysł z dziećmi

1

Żywe Muzeum Piernika

Atrakcja, która uczy, bawi i smakuje. Przenosi w scenerię XIX-wiecznej manufaktury i zabiera w kulinarną podróż po wyrobie i dekorowaniu pierników (muzeumpiernika.pl)!

2

Z widokiem na piękny Toruń

Z Wisły rozciąga się wspaniała panorama na miasto. Warto nacieszyć się nią z pokładu najróżniejszych jednostek pływających. Rejs można odbyć np. na łodziach flisackich!

3

Kolorowo, ludowo, ciekawie

Muzeum Etnograficzne w Toruniu to skansen z autentycznymi chatami i warsztatami rzemieślniczymi. Ukazuje dawne życie na wsi, stroje i obyczaje.

4

AQUA Toruń

Duży kompleks basenowy na trzech kondygnacjach. Basen rekreacyjny z dwiema zjeżdżalniami, a do tego basen sportowy, strefa saun, sale do squasha i wiele innych atrakcji.

5

Co za twierdza!

Elektryzujące miejsce, nie tylko dla miłośników militariów. Twierdza Toruń to potężny system fortyfikacji, wybudowany przez Prusaków pod koniec XIX w.

dobry pomysł z dziećmi

1

Przez fosę na zamek

Zamek Bierzgłowski to wspaniały przykład średniowiecznego budownictwa warownego. Wielkie wrażenie wywierają m.in. wieża bramna, dziedziniec czy kaplica zamkowa. Co roku we wrześniu zamek zamienia się w magiczną krainę, za sprawą odbywających się tu „Baśniowych spotkań”. To wydarzenie wypełnione spektaklami, występami, pokazami i warsztatami dla całych rodzin (zamekbierzglowski.pl).

2

Wkręć się!

Położony w Bierzgłowie wiatrak „Koźlak” to nie tylko zabytek dawnej kultury wiejskiej, ale także techniki. Pochodzi z II poł. XIX w.

3

O zwierzętach i roślinach

Ogród Zoobotaniczny w pobliżu Torunia to idealna propozycja dla rodzin z dziećmi. Ogród to dom dla wielu egzotycznych mieszkańców, którzy żyją w otoczeniu pomnikowych drzew (zoo.torun.pl)!

4

Magia teatru kukiełek

W Toruniu działa od 1946 r. słynny teatr Baj Pomorski. Jego nowy gmach zachwyca częścią elewacji imitującą starą drewnianą szafę, do której można wejść.

Piwnice

Mikołaj Kopernik nie był związany bezpośrednio ze wsią Piwnice, jednak dzieło jego życia, które dało podwaliny przyszłym badaniom kosmosu, materializuje się tu w postaci ważnego obserwatorium astronomicznego.

Historia

Położone na północ od Torunia Piwnice wymieniane były w XIV w. jako folwark krzyżacki w komturii bierzgłowskiej. W początkach XX w. zbudowano we wsi dwór otoczony parkiem. Do czasów współczesnych zachował się kompleks zabudowań folwarcznych. We wczesnych latach powojennych specyficzne cechy wsi (niskie zaludnienie, położenie na wzniesieniu) zdecydowały o ulokowaniu w niej pawilonu obserwacyjnego. Obserwatorium zyskało obrotową kopułę o średnicy 5 m, a zaraz po wybudowaniu wzbogaciło się o spektrograf Drapera przekazany z Harvardu.

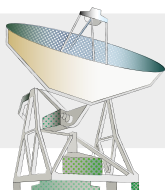
Atrakcje

Obserwatorium astronomiczne Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (faj.org.pl) – ważny ośrodek, którego działalność skupia się wokół radioastronomii. Posiada wyjątkowy w skali Europy radioteleskop o średnicy talerza wynoszącej 32 m. Obserwatorium można zwiedzać po uprzednim umówieniu.

Las Piwnicki – rezerwat położony na południe od Piwnic, w którym dominują skupiska sosnowo-dębowe z wielowiekowymi okazami drzew. Malowniczy zakątek znajduje się nad Strugą Łysomicką. Przez rezerwat przebiega ścieżka dydaktyczna „Powrót do pierwotnego lasu”.

Wąwóz w Leszczu – wyjątkowa formacja zlokalizowana między miejscowościami Leszcz i Zamek Bierzgłowski. Wąwóz porasta bogata szata roślinna, która szczególnie wiosną nadaje miejscu bajkowy wygląd. Przez otaczający las prowadzi kilka ścieżek, m.in. do punktu piknikowego.

**Jak podbić kosmos i ciała niebieskie,
I wszystko daleko, co nie jest już ziemskie?
Nim tam wyruszę, teleskop duży
Pozwoli zajrzeć na szlak podróży.**

Dowiedzcie się, jakich rozmiarów jest radioteleskop RT-4 Kopernik w Piwnicach.

Chełmża

W czasach Mikołaja Kopernika miasto było stolicą diecezji chełmińskiej. Istniała już wówczas ważna świątynia – konkatedralna św. Trójcy. Prócz tego prawdopodobnie w maju 1504 r. astronom wraz z Łukaszem Wattenrodem odwiedził Chełmżę, będąc w orszaku króla Aleksandra Jagiellończyka.

Historia

Pierwotnie stał tu gród o nazwie Łoza. W 1243 r. powstała diecezja chełmińska, zaś w 1251 r. Chełmża stała się siedzibą biskupstwa chełmińskiego. Wówczas też zaczęto wznosić wspaniałe i majestatyczne kościoły katedralne. Panowanie krzyżackie nad Chełmżą i wojnę trzynastoletnią zakończył II pokój toruński. Niestety kolejne wieki przyniosły niepokoję (m.in. najazdy wojsk szwedzkich, pożary), i silną konkurencję ze strony Torunia, które spowalniały rozwój miasta. W czasie rozbiorów Chełmża znalazła się w zaborze pruskim z wyłączeniem krótkiego okresu (1807–1815) przynależności do Księstwa Warszawskiego. Dopiero traktat wersalski przywrócił Chełmżę Polsce.

Atrakcje

Konkatedra Świętej Trójcy (ul. Tumska 14) – okazała świątynia budowana etapami, z dominującymi elementami w stylu gotyckim. Przez wieki gościła wielu polskich królów, w tym Władysława Jagiełłę, Zygmunta Augusta czy Jana Sobieskiego. Ten ostatni jako wotum dziękczynne podarował świątyni czaprak konia należącego do wezyra Kara Mustafy.

Kościół św. Mikołaja – gotycki kościół z końca XIII w. Warte uwagi murowanie z cegły w wątku wendyjskim (ul. Tumska 14) z użyciem kamienia polnego w dolnych częściach ścian.

Stare kamienice w Chełmży – okazałe, prywatne domy, o ozdobnych elewacjach, skupione w centrum miasta, głównie przy rynku.

Zabytkowe, kolorowe,
otoczyły rynek stary,
Każda piękna, każda inna,
czy to jakieś czary.

dobry pomysł z dziećmi

1

Jezioro w mieście

Jezioro Chełmżyńskie to gorąca destynacja szczególnie letnią porą. Dobrą zabawą kusi kilka kąpielisk, w tym piękna plaża miejska „Ustronie”.

2

Jeszcze więcej pływania

Na południowy wschód od Chełmży rozciąga się Jezioro Kamionkowskie. Duża plaża, strefa dla dzieci i różnaita gastronomia. A do tego piękny pomost.

3

Dni dobrej zabawy

„Dni Chełmży” to cykliczne święto, podczas którego nie brak wydarzeń muzycznych, plenerowych projekcji, wystaw i mnóstwa atrakcji dla dzieci!

4

Spacer z nauką

Na wschodnim brzegu Jeziora Chełmżyńskiego prowadzi ścieżka edukacyjna. Liczy 1,5 km i jest znakomicie wyposażona!

5

Wieża ciśnień

Zabytek techniki sprawny i działający! Chełmżyńska wieża była pierwszą tego rodzaju konstrukcją miejską na Pomorzu!

Jak się nazywają domy, które
otaczają rynek w Chełmży?

dobry pomysł z dziećmi

1

Kopiec w Kończewicach

Miejsce pamięci „Ziemia Polaków” to symbolicznie usypane wzgórze, które ma upamiętniać bohaterów, miejsca walki, męczeństwa i chwały Polaków. Temat trudny dla młodego turysty, ale ważny.

2

Burak z cukrem

Na liście produktów tradycyjnych woj. kujawsko-pomorskiego znajdziemy m.in. fjut, inaczej zwany cyropem. To nic innego jak słodki syrop z buraka. Historia uprawy buraka cukrowego na ziemi chełmińskiej sięga II połowy XIX w., kiedy powstała tu jedna z najstarszych, trzecia w Europie, działająca po dziś dzień cukrownia – Cukrownia Chełmża.

3

Ruiny jak z bajki

Na północ od Nawry w Papowie Biskupim znajdują się niezwykle malownicze ruiny zamku krzyżackiego, warte zobaczenia, choć z odległości – z uwagi na bezpieczeństwo.

4

Słodka okolica

Okolice Nawry są nieuprzemysłowione, dominują tu pola i naturalne skupiska drzew i krzewów. Wiele gospodarstw (np. w Grzybnie) oferuje swoje miody. Warto się zaopatrzyć i dowiedzieć się więcej o hodowli pszczoł.

Nawra

Siedziba rodów ziemiańskich w Nawrze słynęła z dwóch rzeczy: biblioteki i działalności rolniczej. Kolekcja biblioteczna obejmowała wydania z różnych epok, a w przededniu II wojny światowej liczyła ok. 3660 książek, czyniąc ją jednym z największych księgozbiorów w Prusach Królewskich.

Historia

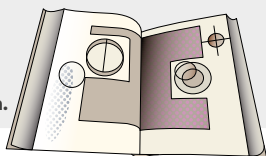
Nawra to niewielka miejscowość, posiadająca bogatą historię związaną z szeroko rozumianym ziemiaństwem pomorskim. Początki wsi sięgają XIII w. jako własności rycerskiej. Do XVII w. była w posiadaniu kilku właścicieli – m. in. rodziny Wolskich, Orłowskich, Wedelstedów czy Leskich. Od XVII w. jedynymi właścicielami wsi była rodzina Kruszyńskich. Rozpoczął się nowy etap w dziejach tego miejsca, m.in. powstał klasycystyczny pałac. W rękach tej rodziny majątek pozostawał do XIX w. W 1865 r. na drodze małżeństwa Nawra przeszła w dobrą rodzinę Szanieckich. To właśnie dzięki nim w XIX i XX w. wieś stanowiła jeden z głównych ośrodków życia gospodarczego, kulturalnego i towarzyskiego ziemi chełmińskiej. Przedstawiciele tych rodzin uczestniczyli w sejmikach, byli aktywnymi członkami wielu organizacji. Chlubą dworu, a później pałacu nawrzańskiego była biblioteka, uważana za jedną z największych prywatnych na Pomorzu

Atrakcje

Pałac w Nawrze – powstał na przełomie XVIII i XIX w. wg projektu Hilarego Szpilowskiego, wybitnego przedstawiciela tzw. klasycyzmu warszawskiego. Szczególnie bogato zdobione były wnętrza pałacu. Ściany dekorowały np. malowidła imitujące podziały architektoniczne. Pałac otoczony jest parkiem krajobrazowo-klasycystycznym o powierzchni 8 ha, z aleją i stawem. W zrewitalizowanym kompleksie pałacowo-parkowym otwarte zostanie Muzeum Ziemiaństwa im. Rodziny Szanieckich.

Kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej – wzniesiony w XIV w. z kamienia polnego. Po zniszczeniach z epoki wojen szwedzkich odbudowany. Obecnie nosi cechy gotyku i baroku.

**Księgi, mapy, pergaminy,
W skórę zdobne woluminy.
Wojny burza je porwała,
Biblioteka znikła prawie cała.**

Dowiedz się, gdzie w województwie kujawsko-pomorskim przechowywana jest część ocalałego księgozbioru ze słynnej biblioteki w Nawrze?

Unisław

Unisław kontynuuje kopernikowską ideę badania i poznawania Wszechświata. Znajduje się tu jedno z licznych obserwatoriów w ramach **projektu Astrobaza**.

Historia

Unisław, prawdopodobnie jak i Nawra, został nadany pierwszemu biskupowi misyjnemu pruskiemu Chrystianowi przez Konrada Mazowieckiego. Następnie trafił we władanie Krzyżaków. II pokój toruński w 1466 r. sprawił, że stał się wsią królewską. Od 1517 r. do I rozbioru Polski w 1772 r. Unisław był własnością kapituły katedralnej w Chełmży. W XIX w. miejscowość rozrosła się, szczególnie w związku z powstaniem przetwórczo-spożywczej oraz cukrowni. W 1902 r. Unisław i Chełmno połączyła kolej. W następnych latach ruszyły połączenia z Toruniem, Chełmżą i Bydgoszczą.

Atrakcje

Kościół św. Bartłomieja (ul. Chełmińska 57) – zabytkowy kościół łączący styl gotycki z neogotyckim. Wzniesiony w końcu XII w. przeszedł liczne przebudowy. We wnętrzu m.in. chrzcielnica z XVIII w.

Góra Zamkowa – wzniesienie, na którym w XIII w. stała krzyżacka warownia, początkowo drewniano-ziemna. W wieku XIV powstał tu murowany zamek, zdobyty ostatecznie i zniszczony w czasie wojny trzynastoletniej z Polską. Do dziś zachowały się w gruncie jedynie fundamenty zamku.

Basen Unisławski – malownicze, kotlinowe zakole Wisły oraz inne, połodowcowe formacje sprawiają, że okolice Unisławia są urozmaicone i ciekawe krajobrazowo.

Na krawędzi szerokiej Wisły doliny
grodziska ślady i zamku ruiny.
Pokój zakończył Krzyżaków władanie
I przekazał Unisław w polskie panowanie.

dobry pomysł z dziećmi

1

Kosmiczne doznania gwarantowane!

Astrobaza przy Zespole Szkół w Unisławiu prowadzona przez Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji i Innowacji zaprasza na „Międzypokoleniowe spotkania z gwiazdami”, czyli coś dla małych i dużych – o niebie, gwiazdach i kosmosie. Nowoczesna technologia i kosmiczny sprzęt powodują, że to właśnie tam tętni astronomiczne życie Unisławia i powiatu chełmińskiego (kpcei.pl).

2

Święto Kapusty

Impreza w Brukach Unisławskich – z muzyką, ludowym rękodziełem i oczywiście pysznym jedzeniem. Cykliczna zabawa odbywa się w trzecią sobotę września.

3

Piękny GOK

Mural w unisławskim parku to uroczne miejsce na selfie. Dzieło wartę promocji, które wyszło spod rąk młodzieży!

4

Na przecięciu szlaków

Przez Unisław przebiegają m.in. żółty Szlak Rezerwatów Ziemi Chełmińskiej, szlak czarny i szlak niebieski

Postaraj się zapamiętać – II pokój w Toruniu miał miejsce w 1466 r.

dobry pomysł z dziećmi

1

Życie w średniowieczu

Stroje, obyczaje i broń wieków średnich – to wszystko w Średniowiecznej Osadzie Rycerskiej i Izbie Tortur przy ul. Kościelnej 7 (turniej rycerski w maju: zastepchelmno.pl) i Baszcie Panieńskiej (Aleja 3 Maja) – prowadzonej przez Chorągiew Ziemi Chełmińskiej. W Baszcie Prochowej poznasz czasy przedkrzyżackie i m.in. unikatowy drewniany rower z XIX w.

2

Miniatury

9 zamków, m.in. Zamku Bierzgłowskiego, Grudziądza, Kurzętnika, Torunia czy Malborka w skali 1 : 30 podziwiać można w parku Pamięci i Tolerancji im. dr L. Rydygiera.

3

Miasto z sercem

Chełmno – miasto zakochanych® – skrywa wiele romantycznych miejsc. Są wśród nich m.in. figury i dywany kwiatowe w kształcie serc, ławeczki dla zakochanych – w sąsiedztwie Bramy Grudziądzkiej: na Nowych Plantach, w parku Pamięci i Tolerancji oraz przed Urzędem Miasta.

4

Szlak Chełmińskich Murali

Na szlaku 16 murali, w tym 2 „zakochanych” i 9 powstałych w ramach 9 Hills Festiwal.

Chełmno

Kopernika łączyły liczne związki z Chełmnem. Jego krewne, m.in. ciotka Katarzyna i siostra Barbara, w tutejszym klasztorze benedyktynek pełniły funkcję ksieni. Prawdopodobnie w latach 1488–1491 przyszły astronom pobierał nauki w Akademii Chełmińskiej, a w kolejnych latach odwiedzał w mieście rodzinę i znajomych, m.in. przyjaciela Tiedemanna Gise, którego leczył z ciężkiej choroby odwiedzając go w Chełmnie w 1539 r.

Historia

Pierwsze Chełmno istniało już w VIII w. na Górze św. Wawrzyńca w Kałdusie. W I poł. XIII w. gród zajęli Krzyżacy i przenieśli go na miejsce dzisiejszego Starogrodu, by później uczynić z Chełmna siedzibę swojej pierwszej komturii. W 1233 r. nadano mu przywilej lokacyjny – słynne „Prawo Chełmińskie”, dzięki któremu Chełmno stało się wzorcem dla innych miast. Na jego mocy od XIII do XVIII w. powstało 225 miast (m.in. Warszawa) oraz 1364 wsie i osady. Niebawem zmieniono położenie Chełmna na obecną lokalizację. Po II pokoju toruńskim miasto włączono do Królestwa Polskiego i stało się stolicą Województwa Chełmińskiego działającego do I rozbioru Polski. W kolejnych wiekach Chełmno stanowiło własność biskupów chełmińskich.

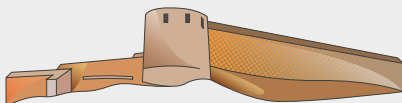
Atrakcje

Średniowieczny szachownicowy układ urbanistyczny – sięga XIII w. Na terenie starego miasta znajduje się m.in. 6 gotyckich kościołów i gotycko-renesansowy ratusz, a całość oplata wspólnie zachowany pierścień murów obronnych.

Kościół archidiecezjalny WNMP (ul. Franciszkańska) – ze słynną relikwią św. Walentego – wzniesiony w latach 1280–1320. We wnętrzach m.in. cenne wyposażenie gotyckie, renesansowe i barokowe.

Gotycko-renesansowy ratusz (Rynek 28) – charakterystyczna, biała budowla z elementami gotyckimi w samym sercu rynku – zbudowana na planie prostokąta z piękną attyką (obecnie 2 piętro). Siedziba Muzeum Ziemi Chełmińskiej (muzeumchelmno.pl).

**Baszty, fosa i bram siedem,
a dookoła mur był jeden!
Mur był stary, mur był gruby
I tak przetrwał czasy próby.**

Dowiedzcie się, jak
długie są mury Chełmna!

Grudziądz

Kopernik odwiedził Grudziądz dwukrotnie. Pierwszy raz przybył jako wysłannik kapituły warmińskiej na sesję sejmiku Prus Królewskich w 1521 r. Podczas swojej drugiej wizyty, 21 marca 1522 r. wygłosił traktat „O szacunku monety”, który był zwieńczeniem badań, przeprowadzonych przez niego na 40 000 monet.

Historia

Pierwszy gród warowny stanął tu około X w. Początkowo znajdował się we władaniu Piastów. Na początku XIII w. ziemię chełmińską z Grudziądzem objął Konrad Mazowiecki. W 1231 r. Grudziądz przeszedł we władanie Krzyżaków, a w 1291 r. otrzymał prawa miejskie. W 1410 r. Grudziądz na krótko zajęły wojska króla Jagiełły. Ostatecznie miasto powróciło do Polski w wyniku II pokoju toruńskiego. W poł. XVII i na początku XVIII w. miasto przeszło tzw. okupację szwedzką. Jeszcze w XVIII w., już pod zaborem pruskim, ruszyła budowa cytadeli.

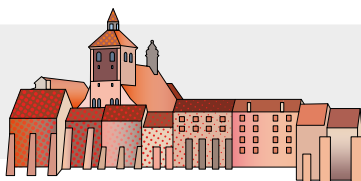
Atrakcje

Rynek – prostokątny plac otoczony głównie barokowymi kamienicami, z najstarszą pod nr 20 – „Pod Łabędziem”. W centralnej części stoi Pomnik Żołnierza Polskiego z 1986 r., upamiętniający zniszczony przez Niemców Pomnik Niepodległości. W 2015 r. w północno-zachodnim narożniku placu stanęła ławeczka z Mikołajem Kopernikiem, który w 1522 r. wygłosił tu swój traktat o monecie.

Zabytkowe spichlerze (ul. Spichrzowa) – na zespół spichlerzy składa się 26 ceglanych budynków z przyporami. Co charakterystyczne, posiadają więcej kondygnacji od strony Wisły niż od miasta. Ich budownictwo przypadło na rozkwit handlu zbożem. Znajdują się na liście Pomników Historii.

Wieża Klimek (ul. Zamkowa 9) – wraz ze studnią są świadectwem wybudowanego tu w XIII w. zamku obronnego. Wieża została odbudowana na wzór pierwotnej i pełni funkcje punktu widokowego (23 m) na miasto i dolinę Wisły.

Mur z cegły, okna i przypory,
Wewnątrz zaś zboża pełne wory.

dobry pomysł z dziećmi

1

FLIS Muzeum Handlu Wiślanego

Tu rzeka opowiada historię. W zabytkowych spichrzach nad Wisłą odkryjesz świat dawnych flisaków, handlu rzeczynego, a także poznasz ekonomiczne idee Mikołaja Kopernika. Multimedialne ekspozycje, eksponaty i warsztaty sprawiają, że to miejsce przemawia do wyobraźni (mhw.muzeum.grudziadz.pl).

2

W labiryncie pomp i rur

Gratka nie tylko dla miłośników zabytków techniki. Początki położonych głęboko pod ziemią zabytkowych oczyszczalni i przepompowni sięgają XIX w. Trzeba pamiętać o umówieniu wizyty! (itgrudziadz.pl/project/zabytkowa-oczyszczalnia-i-przepompownia)

3

Cytadela Twierdzy Grudziądz

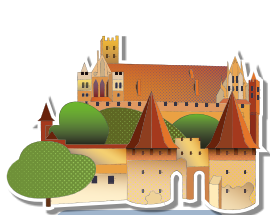
32 000 m korytarzy, plan oparty na połowie osmiokąta z centralnym donżonem, 5 bastionami i 4 ravelinami – robi wrażenie. To wciąż obiekt wojskowy, ale w wiosenne i letnie soboty możliwy do zwiedzenia!

4

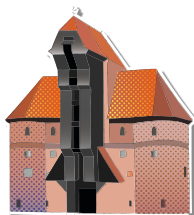
Planetarium i Obserwatorium

Od ponad 50 lat planetarium pokazuje kosmos, a na Placu Miłośników Astronomii dumnie stoi Pomnik Mikołaja Kopernika.

Jak nazywano wielkie
budynki, w których
przechowywano zboże?

Zamek w Malborku

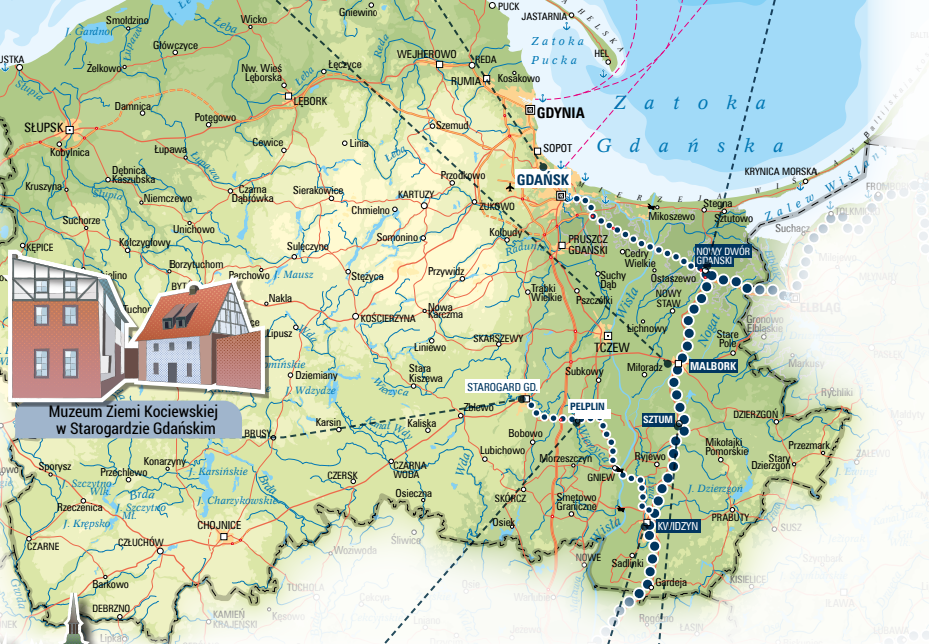

Żuraw w Gdańsku

Żuławska Kolej Dojazdowa

MORZE BAŁTYCKIE

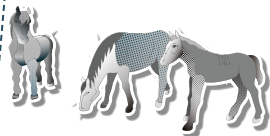
Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim

Bazylika katedralna w Pielinie

Zamek w Kwidzynie

Pomnik konia sztumskiego w Sztumie

Z KOPERNIKIEM PRZEZ POMORSKIE

Szlak Kopernikowski w województwie pomorskim liczy 90 km, obejmując jego wschodnią część od Kwidzyna do Nowego Dworu Gdańskiego. Trasa wyprawy łączy historyczne miasta, w których Mikołaj Kopernik bywał nieraz podczas licznych podróży dyplomatycznych, odbywanych w towarzystwie biskupa Watzenrodego. Owe podróże miały miejsce przede wszystkim w latach 1504–1530. Kopernik brał udział m.in. w zjazdach stanów Prus Królewskich, które odbywały się kilka razy w roku w Elblągu, Malborku lub Grudziądzu. Podczas takich zjazdów przedstawiciele szlachty, mieszczaństwa i duchowieństwa debatowali i radzili w kwestii handlu, podatków czy przywilejów. Szczególne miejsce na pomorskim odcinku Szlaku Kopernikowskiego zajmuje zamek w Malborku, wiele razy odwiedzany przez astronoma, oraz zamek w Sztumie, położony na obszarze historycznej, pruskiej Pomezanii.

architektura

gotyckie
zamki

historia

region
Pomezanii

przyroda

szlaki
kajakowe

dobry pomysł z dziećmi

1

Miłosna

Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe, przestrzeń profesjonalnej hippiki i jazdy dla początkujących, możliwość wynajmu bryczki oraz minizoo „Miłosna” – idealna atrakcja dla najmłodszych (milosna.kwidzyn.pl).

2

Ogród dendrologiczny Miłosna

Niesamowity park z wieloma opisanymi gatunkami roślin (ponad 150!). W centrum ogrodu nowoczesne wiaty i miejsce na ognisko. Najnowsza atrakcja to zegar słoneczny z głazów.

3

Kąpielisko nad Bałatonem

Nowa, piaszczysta plaża z drewnianymi parawanami, parasolami hawajskimi i leżakami.

4

Eurovelo 9/Wiśłana Trasa Rowerowa

Okolo 15 km dróg rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych z miejscami postojowymi na północ i południe od Kwidzyna

5

Rowerowa Arena XC

Pumptrack wyposażony w tory, muldy, pętle i ostre zjazdy, dla młodych, ale wprawionych rowerzystów.

Kwidzyn

Mikołaj Kopernik odwiedzał Kwidzyn podczas wspólnych podróży ze swym wujem, prawdopodobnie zatrzymując się na zamku w Kwidzynie. Dokumenty poświadczają jedną z wypraw, która miała miejsce w 1504 r.

Historia

Założony w 1233 r. nad rzeką Liwą Kwidzyn leży na historycznej Pomezanii w rejonie Prus Górnych. Pierwszy gród istniał tu już w XI w., jednak to zakon krzyżacki doprowadził do lokacji miasta na prawie chełmińskim. Od 1285 r. miasto było stolicą biskupstwa pomezkańskiego, a w połowie XIV w. stanął tu zamek. Po wojnie trzynastoletniej (1466 r.) pozostał przy Prusach jako polskie lenno.

Atrakcje

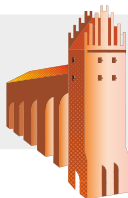
Zamek kapituły pomezkańskiej (ul. Katedralna 1, zamek.kwidzyn.pl) – gotycka budowla z XIV w., dla celów obronnych połączona z katedrą. Unikalny zespół architektoniczny z katedrą św. Jana Ewangelisty (w świątyni **krypta mistrzów krzyżackich!**) posiada status Pomnika Historii i mieści oddział Muzeum Zamkowego w Malborku. Bogata wystawa historyczna ekspozowana jest m.in. w refektarzu zimowym i kancelarii kapitulnej. Z myślą o dzieciach i młodzieży odbywają się lekcje edukacyjne (np. warsztaty ceramiczne) oraz zajęcia sezonowe (informacje tel. +48 556 463 795).

Neogotycki kompleks koszar – zbudowanych w II połowie XIX w. z czerwonej cegły na podobieństwo zamku. Obecnie mieści m.in. Urząd Gminy Kwidzyn.

Fragmenty murów miejskich z XIV w. – najlepiej zachowany fragment muru obronnego na południowy zachód od zamku.

Kwidzińskie Centrum Kultury (ul. 11 Listopada 13, kckkwidzyn.pl), z główną siedzibą w futurystycznym gmachu, organizuje koncerty, spektakle, pokazy filmowe, zajęcia warsztatowe z różnych dziedzin kultury.

Z czerwonej cegły wysoka wieża, do której rycerz samotnie zmierza. Niegdyś nad fosą stała ogromną, pełnią chwalebłą funkcję obronną.

Czy zadaniem wieży o nazwie „gdanisko” była tylko obrona?
Dowiedźcie się tego koniecznie!

Sztum

Wiadomo, że Mikołaj Kopernik był w Sztumie co najmniej dwukrotnie. W roku 1506 badacz spędził w Sztumie noc podczas podróży, zaś 6 lat później przyjechał tu ze swym wujem, biskupem warmińskim Łukaszem Watzenrode. Uczestniczyli wówczas w audyencji udzielanej w zamku posłom gdańskim.

Historia

Liczący ponad siedem wieków Sztum położony jest na dawnej ziemi Aliem – części pruskiej Pomezanii. Po pokonaniu Prusów swoją władzę umacniali tu Krzyżacy, wznosząc m.in. murowany zamek wójtowski na wyspie na Jeziorze Białym. W XV w. w sąsiedztwie zamku istniało tu już miasto, a ludność zajmowała się rolnictwem i piwowarstwem. Pod panowanie polskiego króla Sztum trafił na mocy drugiego pokoju toruńskiego, a miasto przeżywało intensywny rozkwit do wielkiego pożaru w 1632 r., który zniszczył większość zabudowy.

Atrakcje

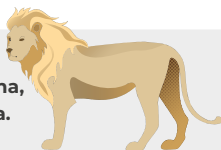
Zamek krzyżacki z XIV w. – siedziba wójta krzyżackiego i letnia rezydencja wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego. Gotyką warownię wzniesiono na planie wielokąta z trzema wieżami. Współcześnie mieści **oddział Muzeum w Malborku** (ul. Galla Anonima 16, zamek.sztum.pl) z bogatą kolekcją artefaktów życia codziennego historycznej Pomezanii. Po uprzednim umówieniu dostępne są tu zajęcia dla dzieci prowadzone wg różnych scenariuszy. Część warsztatów związanych jest z porami roku i świętami!

Kościół parafialny św. Anny (ul. Związku Jaszczurczego 5) – gotycka świątynia z XVI w.

Wieża ciśnień – malowniczy, ceglany obiekt z 1911 r. Niedawno przeszedł gruntowną renowację.

Mury miejskie wraz z fosą – wyjątkowo dobrze zachowany fragment przy ul. Osińskiego.

Przez piaski pustyni dzielnie gna,
w garbie na plecach zapasy ma.

Co to za zwierzę? 600 lat temu sprowadzono je do krzyżackiego zwierzyńca. W ówczesnym zoo mieszkał także lew, tur i małpa!

dobry pomysł z dziećmi

1

Gra terenowa „Ubi simia?”

na Zamku w Sztumie, dla rodzin i grup 4–5-osobowych, przejście 1 godz. Gra odkrywa tajniki zamku i polega m.in. na tropieniu psotliwego zwierzęcia, które uciekło w 1406 r. z zamkowego zwierzyńca (szczegóły: +48 729 808 780, 506 819 463).

2

Ścieżka pieszo-rowerowa

wokół Jeziora Sztumskiego, ok. 5 km, mnóstwo atrakcji wśród historyczno-przyrodniczych krajobrazów, m.in. edukacyjne, ekologiczne przystanki dla dzieci, rzeźby koni rasy sztumskiej w staromiejskiej fosie, tężnia solankowa, pomnik rusalki i wodnika, punkt widokowy.

3

Plaża miejska na Jeziorze Sztumskim

Kąpielisko strzeżone w okresie letnim, z piaszczystym zejściem, wypożyczalnią sprzętu wodnego, pomostami, małą gastronomią i wypożyczalnią sprzętu wodnego.

4

Imprezy cykliczne

Noc Świętojańska nad Jeziorem Sztumskim (VI), Sztumska Noc Bluesowa (VII), Złot Miłośników WV Garbusa & CO (VII), Festiwal Rycerski im. Albrechta Habsburga (VIII).

dobry pomysł z dziećmi

1

Barokowy zespół parkowy

Doskonałe miejsce na rodzinny spacer o każdej porze roku. Regularne założenia parkowe epoki baroku, historyczne budowle (pałac biskupi, wozownia, budynek bramny) oraz elementy małej architektury także dla najmłodszych, jak bukszpanowy labirynt czy wierzbowe tunele ([park-pelplin.pl](#)).

2

Zabawa w biskupich ogrodach

Gra terenowa „Testament ojca Leonarda”, dostępna w trzech wariantach, wymaga posiadania smartfona z czytnikiem kodów QR i zgłoszenia chęci zabawy w Kociewskim Centrum Kultury. Aktywna, rodzinna rozrywka na 2–4 godziny.

3

Mural przy ul. Wybickiego

Fantazyjny mural inspirowany postacią Mikołaja Kopernika jest idealnym miejscem na pamiątkowe selfie z rodziną.

4

Most Miłości

Drewnianemu mostowi na Wierzycy przy ul. Sambora towarzyszy niesamowita aura. Panuje tu bajkowo-romantyczny klimat. Miejsce z charakterem, w którym można zostawić pamiątkę w postaci kłódki.

Pelplin

Nie ma jednoznacznych dowodów na związku Mikołaja Kopernika z miastem, jednak już w epoce znakomitego astronoma w Pelplinie działalność swoją rozwijali cystersi. To zakon sprawił, że z czasem Pelplin stał się ważnym ośrodkiem naukowym, w którym kształcili się najwybitniejsi z Pomorza.

Historia

W drugiej połowie XIII w. książę pomorski Mszczuj II przekazał Pelplin cystersom, którzy założyli tu klasztor. Mimo dotkliwych zniszczeń, jakich doznała wieś niespełna dwa wieki później, podczas najazdu odłamu husytów (tzw. sierotek) z Janem Čapką na czele Pelplin i tutejszy dom zakonny coraz bardziej zyskiwał na znaczeniu. W kronice Jan Długosz odnotował „[...] Klasztor ten był tak piękny i znakomity ze względu na wzniesione w nim budowle i mury, że łatwo budził u wszystkich śmiertelnych podziw”.

Atrakcje

Dawne opactwo cysterskie ([pl. Mariacki 2, bazylika-pelplin.pl](#)) – jedna z największych atrakcji regionu położona w dolinie rzeki Wierzycy. Dominantę pocysterskiego kompleksu stanowi gotycka świątynia (obecnie bazylika katedralna), drugi co do wielkości ceglany kościół w Polsce.

Skryptorium (ul. Stargardzka 1, [skryptoriumpelplin.blogspot.com](#)) – przywrócony do działania warsztat kaligraficzny, w którym przed turystami odkrywane są arkana średniowiecznej sztuki przepisywania ksiąg.

Muzeum Diecezjalne (ul. Biskupa Dominika 11) – gromadzi prawdziwe skarby kultury, wśród których znajduje się szereg średniowiecznych rzeźb, unikatowe artefakty złotnicze oraz perła w koronie, **oryginalna Biblia Gutenberga** ([muzeum.diecezja.org](#)).

Wśród skarbów Pelplina ten najcenniejszy, co z rąk zecera i prasy zszedł pierwszy. Jak wynalazek zowie się miły, co sprawił, że książki pod strzechy trafiły?

Jaka zmiana zaszła dzięki wynalazkowi Johanna Gutenberga?

Starogard Gdański

Mikołaj Kopernik nie miał potomków, jednak dbał o relacje rodzinne, m.in. odwiedzając córkę siostry, Reginę. Mieszkała wraz z mężem w Starogardzie Gdańskim, w kamienicy Rynek 38. Współcześnie uznaje się, że Kopernik miał wykonać projekty miejskiego rynsztoka, a także wodociągów miejskich dla Starogardu.

Historia

Pierwsza neolityczna osada istniała tu już około 5 tys. lat temu, jednak pierwszy raz o mieście pod obecną nazwą dokumenty wspominają w XII w. Choć to Krzyżacy nadali Starogardowi herb, to jego mieszkańcy często przeciwstawiali się ich władzy, m.in. wstępując do Związku Pruskiego, potem zaś uznając władzę króla Polski.

Atrakcje

Starówka z fragmentami murów obronnych (starogard.pl) – idealne miejsce na początek wycieczki. To najstarsza część miasta, wytyczona na polecenie Krzyżaków przez Teodota z Florencji. To on zaprojektował sieć ulic, które do dziś rozchodzą się od rynku o wymiarach 107 m × 107 m. Choć najstarsze zabudowania strawił wielki pożar, to kamienice wzniesione na średniowiecznych fundamentach robią wielkie wrażenie. Najważniejszym punktem rynku jest **ratusz**. Nieopodal znajdują się także dwa zabytkowe kościoły: **gotycki św. Mateusza z XIV w.** oraz **kościół św. Katarzyny z początku XIX w.** Starówkę otaczają fragmentarycznie stare mury obronne, których narożniki i przepusty wieńczyły baszty (zachowały się **Gdańska, Książęca i Tczewska**).

Pałac Wiecherta (ul. Kanałowa 21) – rezydencja wzniesiona w II połowie XIX w. dla rodziny kupca i fabrykanta Franciszka Wiecherta.

Trasa turystyczna „Korona i Krzyż” (starogard.pl) – znakomicie opracowana i oznakowana 13 tablicami trasa turystyczna wokół najważniejszych atrakcji miasta.

Kamień ogromny zboża w nim ściera,
u boku rzeka się rozpściera,
a nurt jej wartki mechanizm toczy,
By rychło mąkę ujrzały oczy.

dobry pomysł z dziećmi

1

Starogardzki Gwiazdny Szlak

Zwiedzanie miasta śladem figurek o charakterystycznym nakryciu głowy. Nietypowi mieszkańcy „stoja” w ważnych dla miasta miejscach (m.in. Gwiazdek Podróżnik przy Dworcu PKP, Gwiazdek Wędkarz w parku miejskim (kociewie24.eu).

2

Letnie baseny na Piekiełkach

Baseny i nie tylko, bo sauny, boiska czy splash park. Duża frajda dla najmłodszych – rozległy, drewniany park zabaw.

3

Niezwykłe lekcje w muzeum

Dziesiątki tematycznych zajęć (archeologia, historia, etnografia) do wyboru w Muzeum Ziemi Kociewskiej (muzeumstarogard.pl).

4

Jazda do parku

Park Nowe Oblicze (ul. Pomorska 2) to wyjątkowa przestrzeń aktywności miejskiej. Są tu m.in. wielki skatepark, scena teatru „pod chmurką” czy niezwykle mural, dzieło 18 artystów z całej Polski.

5

Kopernik w wielkim formacie

Wizerunek wielkiego astronoma na ścianie bloku numer 1 na osiedlu Mikołaja Kopernika.

Co w XIX w. wybudował Franciszek Wiechert nad kanałem Wierzycy?

dobry pomysł z dziećmi

1

Rejsy z widokiem

Wyjątkowa okazja do zobaczenia zamku z innej perspektywy – z pokładu łodzi „Malbork” i „Żuławy” (rejsy.malbork.pl).

2

Na tropie Marianka

Zwiedzanie Malborka śladami posążków oficjalnej maskotki miasta – Marianka. Jedną z figurek z brązu „zamieszkała” przed budynkiem dworca kolejowego (visitmalbork.pl).

3

Dino Park Malbork

Dużo frajdy dla najmłodszych w otoczeniu zieleni i zaaranżowanych scenografii z udziałem „przyszych” z prehistorii” (ul. Toruńska 61, dinopark.malbork.pl).

4

W pracowni ceramicznej

Zajęcia w różnej formule (np. jednodniowe lub weekendowe) prowadzone przez uznaną artystkę. Podczas warsztatów uczestnicy otrzymują wszelkie niezbędne materiały (ul. Mickiewicza 26, ceramikamalborska.pl).

5

Stadnina Iskra

Rodziny ośrodek ISKRA w otoczeniu lasów proponuje m.in. naukę jazdy konnej (ul. Łąkowa 19, stajniaiskra.com.pl).

Malbork

Mikołaj Kopernik wielokrotnie odwiedzał Malbork, m.in. pełniąc funkcję sekretarza swojego wuja, biskupa Łukasza Watzenrodego, oraz jako poseł kapituły warmińskiej podczas obrad sejmiku generalnego Prus Królewskich.

Historia

W XIII w. obok średniowiecznej, potężnej warowni powstało miasto Marienburg. Kolejno powstawały ratusz, miejska fara, Wysokie i Niskie Podcienia, a także system murów obronnych z bramami Mariacką i Garncarską. Miasto miało wyjątkowo dogodne położenie na skrzyżowaniu szlaków handlowych Europy. Przez prawie 150 lat było też stolicą Państwa Zakonnego i siedzibą wielkiego mistrza. Co ciekawe, to także Krzyżacy w 1410 r. spalili Malbork. Miało to miejsce tuż po zwycięstwie wojsk króla Władysława Jagiełły pod Grunwaldem. Wielki Mistrz Henryk von Plauen obawiał się, że polsko-litewskie siły zajmą miasto, a potem tym łatwiej zdobędą twierdzę. Po długim oblężeniu wojska Jagiełły odstąpiły, jednak już w 1466 r. Malbork znalazł się pod polskim panowaniem.

Atrakcje

Zamek w Malborku (ul. Starościńska 1, zamek.malbork.pl) – słynna twierdza na prawym brzegu Nogatu, wzniesiona etapami przez zakon krzyżacki. Zespół obejmuje zamek Wysoki, zamek Średni oraz zamek Niski. Wspaniale zachowane wnętrza udostępnia do zwiedzania **Muzeum Zamku w Malborku**. Przygotowano tu specjalną trasę zamkową – rodzinną. Dużo emocji dostarcza także nocne zwiedzanie. Warto również zaglądać do muzealnego kalendarza, w którym nie brakuje inscenizacji oraz imprez historycznych (m.in. Oblężenie Malborka czy Jarmark św. Jana).

Figura Madonny z Dzieciątkiem (nisza kościoła NMP na zamku Wysokim) – **największa średniowieczna rzeźba Europy**, zwana też Kolosem z Malborka. Powstała około 1340 r. wraz z kościołem NMP. Figurę z czasem pokryto złotą i kolorową mozaiką szklaną. Z 300 tys. elementów mozaiki ponad 60% jest oryginalnych.

Z wysoka łagodnie na ludzi spogląda z Dzieciątkiem w koronie malborska Madonna, A szatę jej zdobią tysiące świecących szkielek barwami zachwyty budzących.

Jak nazywa się rodzaj dekoracji pokrywającej figurę Matki Boskiej we wnęce kościoła NMP w Malborku?

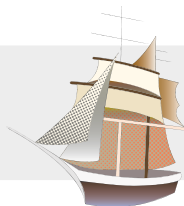
Gdańsk

Kopernik często bywał w Gdańsku i spotykał się ze znamienitymi przedstawicielami tutejszego mieszczaństwa. W 1504 r. kilkakrotnie odwiedzał miasto, także u boku wuja, biskupa Watzenroda. Uczestniczył wówczas w potwierdzaniu przez króla przywilejów miasta, a także w złożeniu hołdu wierności królowi Aleksandrowi Jagiellończykowi przez mieszczan na Długim Targu. Później astronom odwiedził Gdańsk, m.in. gdy w 1526 r. król Zygmunt I Stary wjeżdżał triumfalnie do miasta.

Historia

Pierwsza osada powstała w miejscu obecnego Gdańska jeszcze w IX w. Trzy stulecia później Gdańsk posiadał już prawa miejskie i pełnił funkcję silnego ośrodka handlowego. Niebawem bogate miasto zwróciło uwagę Krzyżaków, którzy wezwani przez Kasztelana Bogusza w 1308 r. zajęli zamek i dokonali tzw. rzezi Gdańska, rozpoczynając okres zwierzchności zakonu. Mimo krzyżackiego panowania miasto rozwijało się szybko, a sprzyjało temu rychłe przystąpienie do Związku Miast Hanzeatyckich (1361–1669). W 1410 r. Gdańsk skorzystał z porażki Krzyżaków pod Grunwaldem i opowiedział się za polskim królem. Po ostatecznej inkorporacji miasta do Korony Król Kazimierz Jagiellończyk obdarował mieszkańców licznymi przywilejami. Kolejną wielką zmianą dla miasta było wywalczenie swobody wyznaniowej, która odmieniła na wieki obraz religijno-etniczny Gdańska i jego okolic. Wśród mieszkańców zaczęli pojawiać się holenderscy mennonici, hugenoci i Żydzi. Na przestrzeni czasu miasto opierało się licznym atakom, w tym ze strony Szwedów, Rosjan czy Sasów, aż do II rozbioru Polski, kiedy to zostało włączone do Królestwa Pruskiego. W 1919 r., na mocy traktatu wersalskiego i powojennego kompromisu, powstało Wolne Miasto Gdańsk, którego kres nadszedł w 1939 r. Ostrzał z pancernika Schleswig-Holstein w kierunku polskiej załogi wojskowej na Westerplatte zapoczątkował tu II wojnę światową.

**Związek, co wiązał o handlu umową
miasta potężne z usługą portową.
Towary cenne statki zwoziły
i tak dostatek Gdańska tworzyły.**

dobry pomysł z dziećmi

1

W górę, do Hevelianum

Niezwykłe centrum nauki i interaktywnej zabawy (hevelianum.pl). W barwny i przemyślany sposób porywa gości we wspaniałą podróż po ekosystemach, zjawiskach pogodowych, tajemnicach fizyki, kosmosu itd. Całość ulokowana jest w XIX-wiecznych zabudowaniach dawnego militarnego fortu.

2

Tik-tak na wieży

Muzeum zegarów wieżowych (Muzeum Nauki Gdańskiej, muzeumgdansk.pl) ulokowane w wieży kościoła św. Katarzyny w Gdańsku. Magiczny klimat!

3

Ahoj, Sołdek

Zabytek techniki okrętowej, który podbija serca wszystkich zwiedzających. To zaledwie prototyp, ale ma na koncie 1479 rejsów. Statek muzeum cumuje przy Ołowiance, niemal naprzeciwko Żurawia. (nmm.pl/soldek).

4

Jak zostać kapitanem?

Na to i wiele innych pytań (m.in. o prądy morskie, nawigację, rodzaje statków, historię nurkowania, zasady działania batyskafu) odpowie wystawa przygotowana specjalnie dla rodzin w Ośrodku Kultury Morskiej (nmm.pl/osrodek-kultury-morskiej).

O jakim związku mowa?
Należał do niego także Gdańsk!

dobry pomysł z dziećmi

5

Stare, ale kochane

Wyjątkowa kolekcja polskich zabawek wyprodukowanych w latach 1920–1989 na ekspozycji Galerii Starych Zabawek (stare-zabawki.pl).

6

Oaza spokoju blisko miasta

Wyspa Sobieszewska, dzika i dająca schronienie wielu gatunkom zwierząt. Spokój i dom znalazły tu bałtyckie foki (Rezerwat Mewia Łacha) oraz rozmaite gatunki ptaków, szczególnie u ujścia Wisły Śmiałej do morza (Rezerwat Ptasi Raj). Wspaniała wycieczka i piękna lekcja przyrody dla każdego.

7

I w końcu nad morze

Gdańsk i jego okolice słyną z szerokich, mieniących się jasnym, drobnym piaskiem plaż. Czy trzeba czegoś więcej do udanej zabawy? Plaża Stogi – strzeżona, wyjątkowo szeroka, z wieloma dodatkowymi udogodnieniami (mała gastronomia, sanitariaty), często wyróżniana nagrodami dla najlepszych kąpielisk. Posiada długie, 140-metrowe moło. Plaża Jelitkowo – kąpielisko o znakomitym położeniu pomiędzy Gdańskiem a Sopotem, dobrej komunikacji oraz z wieloma miejscami do wypożyczenia i uprawiania sportów wodno-plażowych. Plaża Orle – miejsce kameralne, w bliskim sąsiedztwie zwartych kompleksów lasów na wydmach i z możliwością podziwiania okolicy z tarasu nowej wieży ciśnień.

Atrakcje

Żuraw ([ul. Szeroka 67/68, nmm.pl](http://ul.Szeroka67/68,nmm.pl)) – najbardziej rozpoznawalny symbol miasta, a jednocześnie wyjątkowy zabytek techniki, którego historia sięga XV w. Monumentalny drewniany dźwиг portowy mieści ekspozycję Narodowego Muzeum Morskiego.

Fontanna Neptuna (Długi Targ) – pocztówkowa wizytówka Gdańska. Wykonana przez Abrahama van den Blockego na początku XVII w. niezmiennie zachwyca.

Bazylika Mariacka (bazylikamariacka.gdansk.pl, [ul. Podkramarska 5](http://ul.Podkramarska5)) – bywa nazywana „**Koroną Gdańską**”. Popularną atrakcją jest wejście na jej wieżę, która sięga 82 m nad ziemię. We wnętrzach bazyliki skrywa drogocenne zabytki, m.in. kopię obrazu „Sąd Ostateczny”, kamienną piętę i zegar astronomiczny.

Muzeum Narodowe ([ul. Toruńska 1, mng.gda.pl](http://ul.Toruńska1,mng.gda.pl)) – jedno z najstarszych muzeów w Polsce z siedzibą w późnogotyckim klasztorze pofranciszkańskim. W jego zbiorach znajduje się m.in. kolekcja Jacoba Kabruna oraz oryginał tryptyku „Sąd Ostateczny” Hansa Memlinga, arcydzieło sztuki niderlandzkiej.

Muzeum II Wojny Światowej ([pl. W. Bartoszewskiego 1, muzeum1939.pl](http://pl.W.Bartoszewskiego1,muzeum1939.pl)) – nowoczesne, interaktywne, wyróżniające się ogromną powierzchnią wystawienniczą. Ukazuje przeszłość zarówno przy pomocy artefaktów z epoki, jak i nowych technologii.

Muzeum Bursztynu (Wielki Młyn, muzeumgdansk.pl) – od niedawna w Wielkim Młynie, ukazuje nie tylko proces powstawania i pozyskiwania tego drogiego wytworu natury, ale również ponad 1000 różnego rozmiaru i kształtu eksponatów, w tym bryłki z inkluzjami, przedmioty i ozdoby z bursztynu, a także współczesne interpretacje artystyczne.

Dwór Artusa ([ul. Długi Targ 43-44, muzeumgdansk.pl](http://ul.DługiTarg43-44,muzeumgdansk.pl)) – wyjątkowo okazała budowla na tzw. **Trakcie Królewskim w Gdańsku**.

Amber i jantar – imion miał wiele
Na plażach Pomorza wśród piasku się ściele.
Choć dla uczonych ledwie żywica,
To w naszym raduje lica.

O jakiej cennej substancji mowa?

Nowy Dwór Gdański

Nie ma dowodów na związku Mikołaja Kopernika z Nowym Dworem Gdańskim, natomiast za życia wielkiego astronoma tereny położone w zasięgu Żuław na mocy pokoju toruńskiego znalazły się pod władaniem polskim. Współcześnie wizerunek Mikołaja Kopernika zawitał do miasta pod postacią muralu w bliskim sąsiedztwie urzędu miejskiego przy ulicy Wejhera 5.

Historia

Początkowo terytorium obecnego Nowego Dworu Gdańskiego było pod władzą Krzyżaków, jednak w wyniku niepokojów i buntów ludności w roku 1454 doszło do inkorporacji obszaru do Korony Polskiej, co przypieczętowały postanowienia II pokoju toruńskiego z 1466 r. Tereny te kolejno dzierżawiły różne rody. Po Falkenbergach byli Loitzowie, którzy zapisali się wprowadzeniem osadników z terenów dzisiejszej Holandii, mennonitów, biegłych w osuszaniu gruntów i uprawie roli. Po I rozbiórze Polski Nowy Dwór i Żuławy włączono do Królestwa Prus. W mieście rozwinął się z czasem przemysł tkacki, tytoniowy, mydlarski i cukrowniczy. Na znaczeniu zyskała gorzelnia rodziny Stobbe, produkująca słynną jałowcówkę.

Atrakcje

Żuławski Park Historyczny (ul. Kopernika 17, zph.org.pl) – pasjonująca, regionalno-historyczna wystawa ulokowana w zabytkowym budynku serowni i mleczarni z 1902 r. Pośród artefaktów przeszłości wiele pamiątek po mennonitach.

Zabytkowa śluza w Marzęcinie (ul. Graniczna) – celem jej wzniesienia w 1884 r. była ochrona wsi i Kanału Panieńskiego przed wodami Zalewu Wiślanego. Budowa przepompowni w Osłonce sprawiła, że śluza znalazła się na lądzie.

Domy podcieniowe – tradycyjna architektura Żuław z wpływami menonickimi. Drewniane bądź murowane domy konstrukcji szkieletowej ze wspartym na słupach podcieniem. Pięknym przykładem takiego budownictwa jest dom „Mały Holender”.

Przed wiekami czterema z Niderlandów przybyli, Część Żuław pod uprawy szybko osuszyli. Religiję odmienną od polskiej wyznawali, ale prześladowań tutaj nie doznali.

dobry pomysł z dziećmi

1

Wąskotorówką przez Żuławy

Żuławska Kolej Dojazdowa na trasie: Nowy Dwór Gdański–Stegna–Sztutowo–Prawy Brzeg Wisły. Atrakcja dostępna w okresie wakacyjnym oraz w „długie weekendy”. Wagoniki mogą przewozić wózki oraz rowery (ul.Dworcowa 21, kolejzulawska.pl).

2

Rodzinne kajakowanie

Szlak kajakowy na rzece Tuga jest urozmaicony krajobrazowo, ale spokojny. Sporo dzikich zakątków kontrastuje z licznymi zabytkami techniki. Popularne przystanki to: Tujsk, Żelichów, Nowy Dwór Gdański czy Nowy Staw (kajaki.pomorskie.eu).

3

Na dwóch kółkach

Przez miasto i okolice przebiega sieć ścieżek rowerowych, w tym malowniczy odcinek z Nowego Dworu Gdańskiego do Żelichowa z wieloma ciekawymi pamiątkami przeszłości (m.in. cmentarz mennonicki, cerkiew i dom podcieniowy). W północnej części miasta miejsce postojowe EuroVelo 10/13 z informacją o szlakach.

4

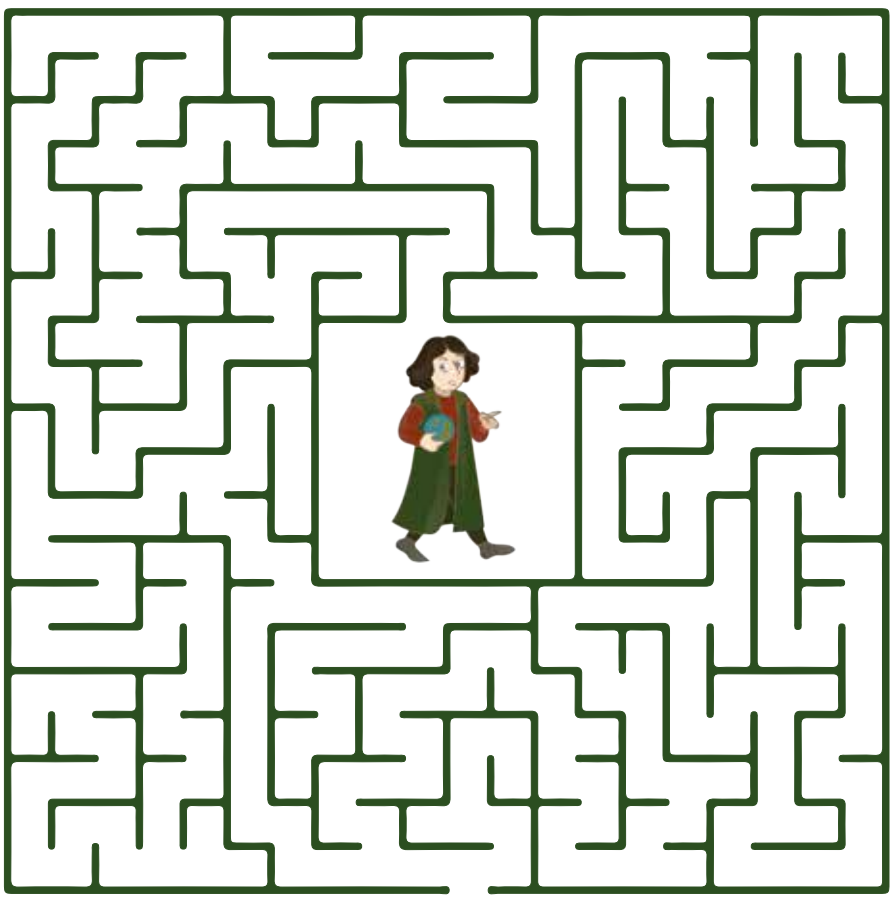
Most zwodzony na Tudze

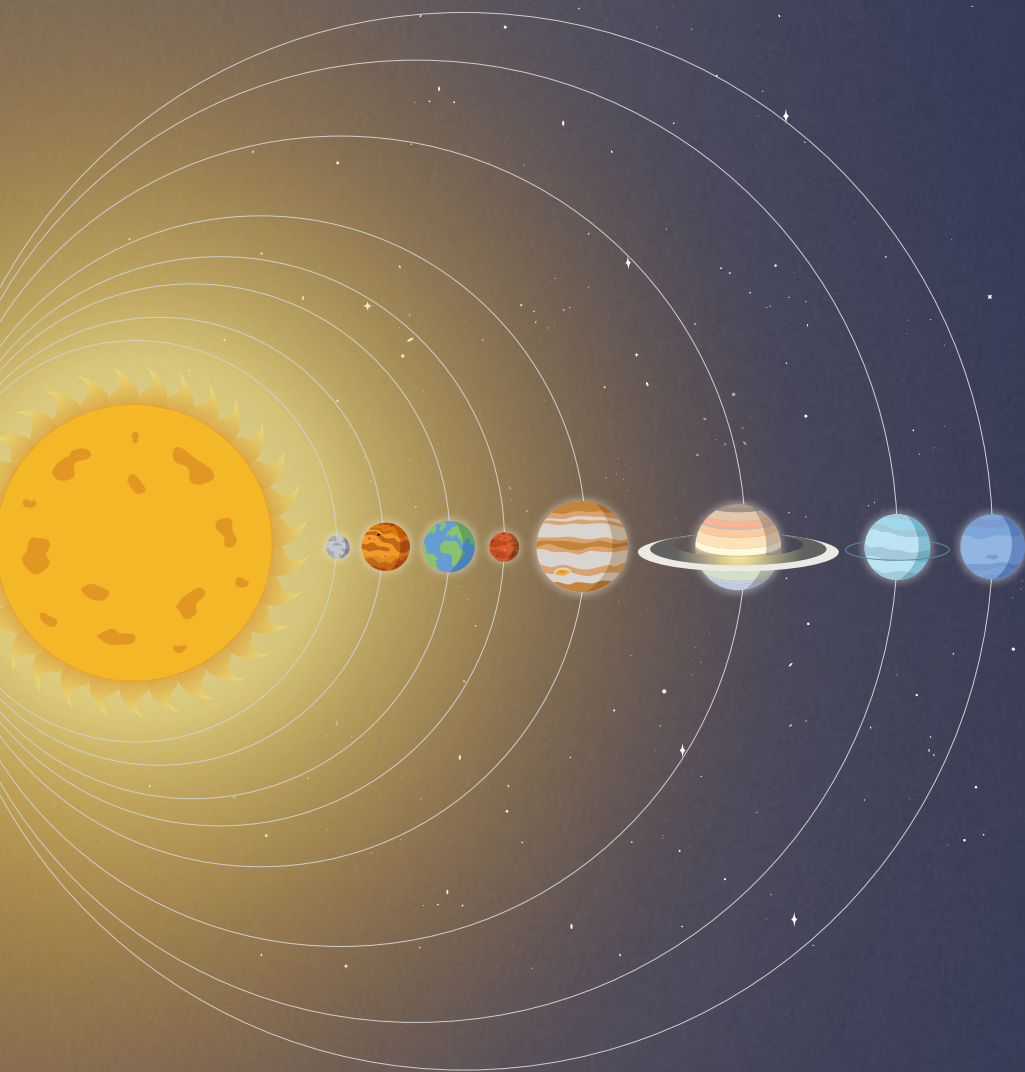
Wielka atrakcja dla dzieci i miłośników zabytków techniki. Okazja do porozmawiania o znaczeniu wodnych szlaków handlowych.

Kto osiedlił się w XVI w. na Żuławach. Jakie było zadanie tych przybyszów z Holandii?

Wskaż Mikołajowi drogę do domu!

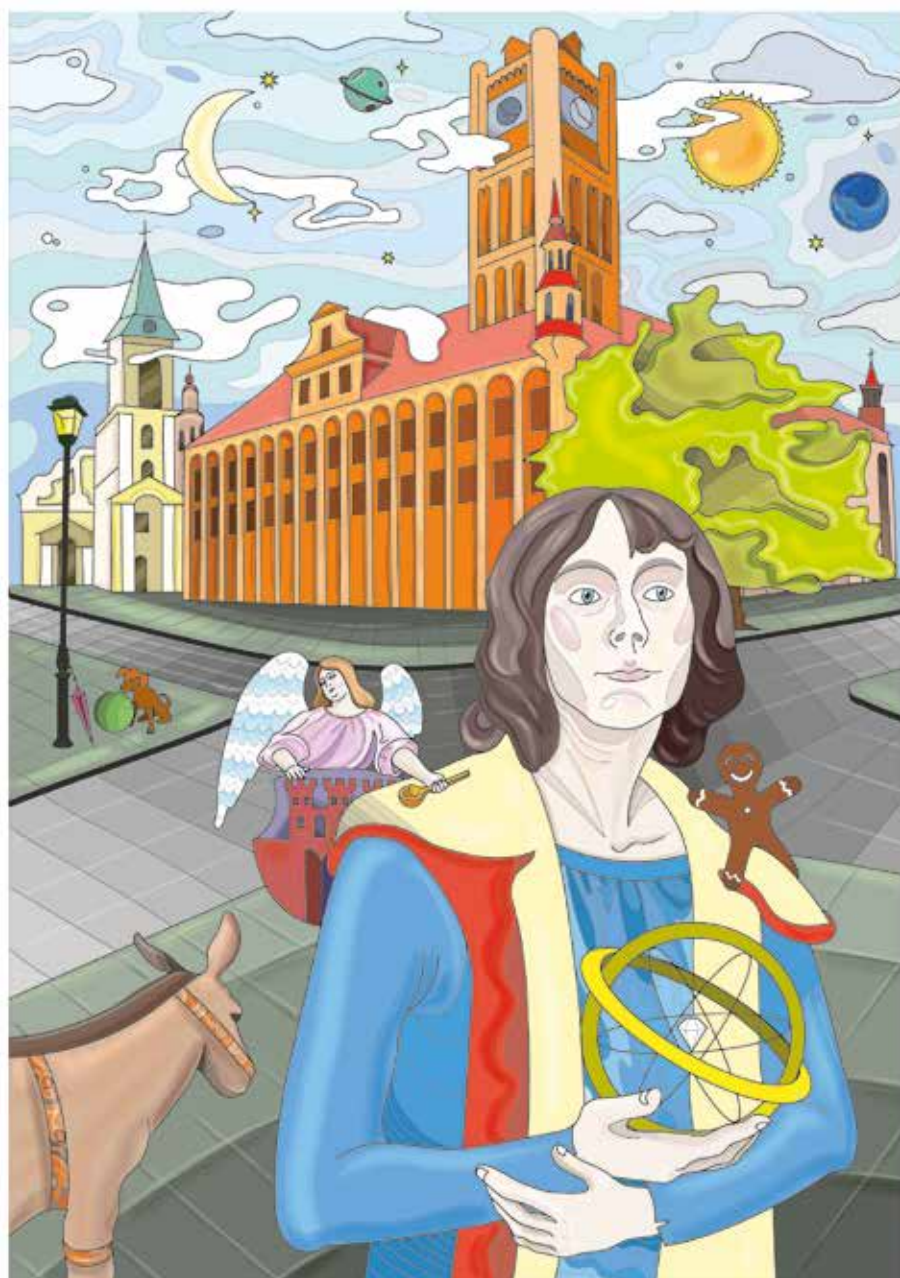
Ponumeruj planety zgodnie z poniższym opisem!

1. **Jowisz** – ponad dwukrotnie masywniejszy niż inne planety Układu Słonecznego
2. **Mars** – nazywany czerwoną planetą
3. **Neptun** – najbardziej odległa główna planeta
4. **Saturn** – otoczony pięknym systemem lodowych pierścieni
5. **Uran** – siódma planeta od Słońca
6. **Wenus** – najcieplejsza planeta układu, znajduje się pomiędzy Merkurem a Ziemią
7. **Ziemia** – niebieska planeta, jedyna planeta z wodą w stanie ciekłym na powierzchni
8. **Merkury** – najbliższa Słońcu planeta

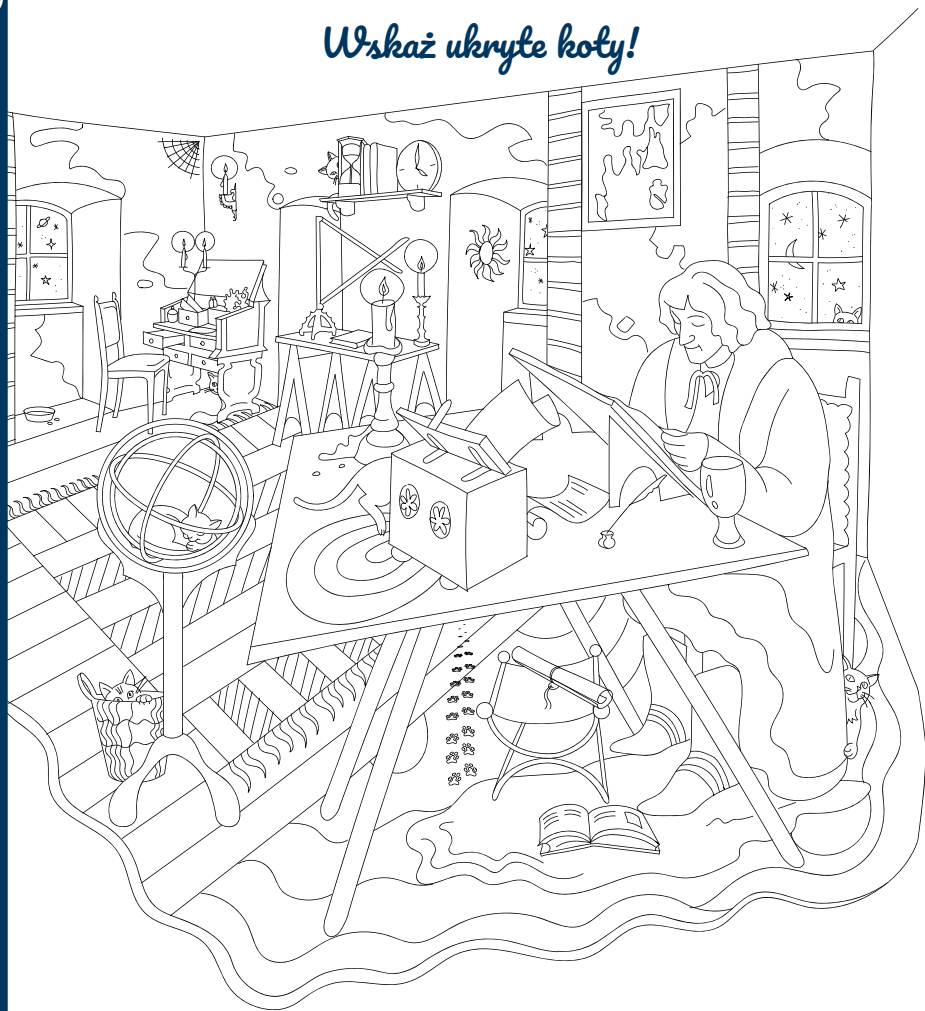

Wskaż 10 różnic!

Wskaż ukryte koły!

Rozwiąż rebus

~~zdek~~

~~gł~~

~~m~~

~~ć~~

~~w~~

Znajdź wszystkie słowa ukryte w wykreślanie!

ASTROLABIUM, ASTRONOM, FROMBORK, GWIAZDY, LEKARZ, MAPA,
PLANETY, PRAWNIK, SŁOŃCE, TORUŃ, ZIEMIA

A	W	K	O	K	I	T	W	Ę	C	P	Y	K	N	A
K	S	I	Ż	F	R	O	M	B	O	R	K	A	D	Ż
S	Ł	T	Y	Z	G	R	A	R	J	A	S	Z	Ą	D
M	O	D	R	G	N	U	Ś	C	E	W	Z	B	Ł	Y
Z	Ń	I	Ć	O	E	Ń	C	C	I	N	T	I	Ó	W
O	C	Z	S	Z	L	W	Y	P	Z	I	E	M	I	A
R	E	B	U	E	M	A	Ś	Z	I	K	S	O	G	R
U	K	Ł	Ą	T	I	S	B	E	P	R	Z	C	Z	G
D	R	Z	E	F	O	T	R	I	G	Y	Ł	H	E	W
L	W	I	T	O	G	R	Z	D	U	T	K	I	L	I
Ł	E	C	K	I	J	O	D	N	A	M	O	G	R	A
O	W	K	U	J	E	N	U	K	D	A	F	O	N	Z
D	Ż	Ł	A	K	L	O	B	U	R	P	Ą	C	Z	D
R	G	Y	Z	R	I	M	A	P	L	A	N	E	T	Y
F	Ę	K	E	Ń	Z	O	B	S	Z	Y	R	M	O	K

Dokończ kolorowanie!

